

Přechodové rituály do dospělosti a jejich význam v životě současné mládeže

Vendula Přikrylová

Bakalářská práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vendula PŘIKRYLOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Rituály dospělosti a jejich význam v životě současné mládeže**

Zásady pro vypracování:

Nástin historie iniciace.

Vymezení hranic a problematiky dospělosti a adolescence.

Rituály dospělosti jako součást přechodu.

Příprava a realizace výzkumu v prostředí středních škol.

Výzkum kritických statusů dospělosti současné mládeže.

Zpracování dat a jejich vyhodnocení.

Shrnutí výsledků výzkumu a přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ALAN, J. Etapy života očima sociologie. 1.vyd. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-44-6.

GENNEP, CH. Přechodové rituály. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-178-6.

MACEK, P. Adolescence. 2.vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-747-7.

MELGOSA, J. Žít naplno: kniha o dospívání. 1.vyd. Praha: Advent-Orion, 2000. ISBN 80-7172-300-2.

ŘÍČAN, P. Cesta životem. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-078-0.

SAK, P. Mládež na křižovatce. 1. vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Karla Hrbáčková

Ústav pedagogických věd

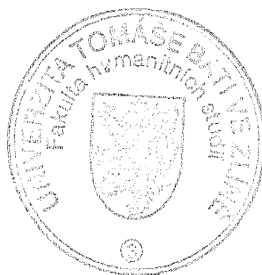
Datum zadání bakalářské práce:

17. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 17. února 2009

L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.

děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.

vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 6.4.2009

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o významu přechodu současné mládeže do dospělosti. V teoretické části se soustředím především na adolescenci, iniciační rituály a nakonec zmiňuji i dospělost. V praktické části uvádím výsledky výzkumu, který jsem uskutečnila v dubnu 2009 na jazykové škole ve Zlíně. Snažila jsem se zjistit, jak mládež vnímá dospělost a co ji podle nich charakterizuje.

Klíčová slova: adolescence, pubescence, delikvence, socializace, iniciace, dospělost, vztahy

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with importance of the transition of the youth into adulthood. The theoretical part will be devoted to adolescence, imitatory rituals and at the end adulthood. The practical part introduces the results of my research which was carried out in April 2009 at a language school in Zlin. I tried to find out how the youth perceives adulthood and what is typical of adulthood from their point of view.

Keywords: adolescence, pubescence, offender, socialization, initiation, adulthood, relations

Motto

„Kdyby lidé v dospělosti byli těmi, kým toužili být ve čtrnácti, byl by svět zcela jiný.“

A. Schweitzer

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Karle Hrbáčkové za její cenné rady a vedení mé bakalářské práce a dále všem, kteří se na její tvorbě jakýmkoliv způsobem podíleli.

Zlín, 2009

Vendula Přikrylová

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 ADOLESCENCE	11
1.1 ADOLESCENCE JAKO SAMOSTATNÉ OBDOBÍ LIDSKÉHO ŽIVOTA	11
1.1.1 Postavení puberty v adolescenci	11
1.2 CHARAKTERISTIKA POJMU ADOLESCENCE.....	12
1.2.1 Změny spojené s dospíváním	14
1.2.2 Adolescence v současnosti.....	17
1.3 PROBLÉMOVÉ CHOVÁNÍ V ADOLESCENCI.....	18
1.3.1 Faktory vzniku problémového chování.....	18
1.3.2 Členění delikvence mládeže.....	20
1.4 SOCIALIZACE.....	21
2 PŘECHOD DO DOSPĚLOSTI	23
2.1 ODDÁLENÍ PŘECHODU DO DOSPĚLOSTI	23
2.2 GENERAČNÍ PŘECHOD	24
2.2.1 Seznámení s pojmem iniciační rituál	25
2.2.2 Průběh iniciace u různých kultur.....	27
2.3 DOSPĚLOST	31
2.3.1 Znaky psychosociální dospělosti.....	31
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
3 PLÁNOVÁNÍ VÝZKUMU	34
3.1 POPIS VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	34
3.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A CÍL VÝZKUMU	34
3.3 VÝZKUMNÁ METODA	34
3.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	35
4 VYHODNOCENÍ A PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	37
4.1 VYHODNOCENÍ A GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ VÝSLEDKŮ	38
4.1.1 Vyhodnocení první části výzkumu.....	38
4.1.2 Shrnutí výsledků.....	39
4.1.3 Vyhodnocení hlavního výzkumu	40
5 SHRUTÍ	60
ZÁVĚR	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	64
SEZNAM OBRÁZKŮ	65
SEZNAM TABULEK	66
SEZNAM PŘÍLOH	67

ÚVOD

Adolescence je etapa lidského života, jenž je charakteristická přípravou na dospělost. Z člověka se kompletně stává jiná osoba. S příchodem puberty, jež je prvotní fází adolescence, se člověk začíná měnit především fyzicky. Puberta je také často nazývána jako „období bouře a vzdoru,“ jelikož pubescenti, ve většině případů mají tendenci nepodléhat autoritám a tak vznikají zbytečné konflikty. Po překonání tohoto složitého období se člověk dostává do fáze adolescence, která je mnohdy už krůčkem k dospělosti. Ucelují se názory, adolescent začíná přemýšlet o vlastní budoucnosti, je více seznámen s reálným životem, jenž měl v dětství ohraničen zákazy a příkazy dospělých. V současnosti však vymizely rituály, které jasně stanovily, kdy je člověk dospělý. Vyskytují se pouze mezníky, které nás v průběhu života na cestě k dospělosti provází. Mnohdy se však stává, že se mladí snaží dospělost oddálit, což dokazuje, že osmnáctiletá hranice dospělosti stanovená státem nezahrnuje i dospělost psychosociální. Podle mého názoru psychosociální dospělost nastává mnohem později, určitě je to však velmi individuální a závisí to na mnoha faktorech.

Možná se však mýlím a dosažení osmnácti let je v současnosti dostačující znak dospělosti. Abych pronikla do hloubky této problematiky, zaměřila jsem svou bakalářskou práci na přechod do dospělosti. Mým hlavním záměrem bylo zjistit, co si mládež představuje pod pojmem dospělost, tedy jaké události nebo znaky v nich vyvolávají subjektivní pocit dospělosti a zda se cítí, i když už překročili hranici osmnácti let, jako dospělí lidé. Věřím, že se názory budou rozcházet, jak jsem zmiňovala, záleží na individualitě člověka, ale nesmírně se těším, jaké výsledky mi výzkum přinese.

V teoretické části se nejdříve věnuji adolescenci a zmiňuji události s ní spojené. Zahradila jsem sem především pubescenci, která velmi úzce s adolescencí souvisí, dále se zabývám změnami spojenými s adolescencí a neopomenula jsem také socializaci a problémové chování, jež se u mnohých adolescentů vyskytuje. Následující kapitola je zaměřena na samotné přechodové, neboli iniciační rituály. Především vysvětluji jejich význam a uvádím i ukázky několika z nich. V závěru stručně zmiňuji samotnou dospělost. V praktické části prezentuji výsledky mého výzkumu a shrnuji nové poznatky, které se mi k tomuto tématu podařilo zjistit.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ADOLESCENCE

V naší společnosti v minulém století pro většinu lidí splývalo dosažení pohlavní zralosti s dosažením zralosti sociální. Mnoho pracujících dětí se samy živily i před patnáctým rokem. Dnes se však dosažení plné sociální zralosti posouvá do stále vyššího věku, např. tím, že roste počet vysokoškolských studentů, jejichž samostatnost se posouvá až po promoci, ale naopak biologická zralost se uspišuje. Adolescence je tedy zvláštním životním obdobím mezi dětstvím a dospělostí, kdy mladý člověk má určité úkoly, práva, nabízejí se mu určité příležitosti a platí pro něj několik nepříjemných zákazů (Říčan, 1989).

1.1 Adolescence jako samostatné období lidského života

Adolescence byla v minulých stoletích ztotožňována s pubertou a dodnes to platí pro některé přírodní kultury, pro něž bylo kritériem pro změnu společenského statusu a přijetí nové role zejména pohlavní dozrávání, které bylo často spojováno s rituály a iniciačními obřady (Příhoda, In Macek, 1999). Touto problematikou bych se chtěla podrobněji zabývat v jedné z dalších kapitol.

Macek (1999) uvádí, že důvody vzniku adolescence jako samostatné fáze v ontogenetickém vývoji člověka, jsou především povahy sociologické, politické a kulturní. Rozpad feudální společnosti vedl k mnoha sociálním změnám, které zapříčinily nástup kapitalismu. Došlo k migraci obyvatelstva a oddělení života v rodině od pracovní části dne, jelikož urbanizace potřebovala kvalifikované pracovníky a to způsobilo řadu sociálně psychologických důsledků. Způsob života dospělých se začal odlišovat od způsobu života dětí a tehdy začala mít adolescence svůj specifický význam.

V druhé polovině 19. století byl vytvořen nový systém všeobecného školství, důsledkem bylo, že výchova a vzdělávání byly primárně chápány jako příprava na povolání. Vyústilo to až k oddělení sociálního světa mladých lidí. Projevovalo se to jak v trávení volného času, tak i v užívání médií a vytvoření specifické kultury a hodnot. Období adolescence se tak ustanovilo jako relativně samostatná etapa životního cyklu člověka (Hurrelmann, In Macek, 1999).

1.1.1 Postavení puberty v adolescenci

Názorů na to, kam zařadíme pubertu, je nepřehledné množství a u mnoha autorů se viditelně liší. V psychologickém slovníku od Geista (1992) se nachází několik srovnání

různých pohledů autorů na období puberty. Vybrala jsem některé pro názornou ukázkou. Většina autorů pubertu určuje věkově. Například Freud ji zařazuje do doby od 12-13 do 18-20 let, tedy ji ztotožňuje s adolescencí. Böhlerová do období mezi 13-17 lety a rozlišuje pubertu tělesnou a kulturně duševní. Fauvile ji rozlišuje u dívek 12-15 a u chlapců 13-18 let. Geist (1992, s. 330) uvádí: „ Pubescencí se zpravidla označuje období života lidského jedince mezi dětstvím a adolescencí. Toto období je charakteristické jednak biologickými, jednak psychickými změnami. Mezi biologické patří biologické zrání (menarché u dívek, u hochů první poluce, mutace, zvýraznění sekundárních pohlavních znaků a s ním související příslušné pohlaví, specifické formování postavy atp.), mezi psychické formování samostatné individuality, sklon k reflexi, kritický pohled na systém hodnot dospělých, kolísání nálad, citové krize, plachost v navazování kontaktů a celá řada dalších. Psychické změny předcházejí biologické změny a tyto přetrvávají.“

„Dospívání, přesně adolescenci bezprostředně předchází období, které nazýváme **puberta**, lze ji považovat také za první stádium dospívání. Slovo puberta pochází z latinského *pubes* (ohanbí) označující místo, kde se objevují první známky dospívání: ochlupení ohanbí ohlašuje změny, které provázejí toto stádium“ (Melgosa, 1999, s. 17).

Autor Melgosa pubertu charakterizoval zcela jasně. Nemůžeme ji ztotožňovat s adolescencí, jelikož je její součástí. Je to období, které dítěti naznačuje pomocí fyzických a psychických změn, že se z něj pomalu stává dospělý člověk.

1.2 Charakteristika pojmu adolescence

Adolescence je období lidského života, kterým si prošel každý člověk, aniž by si to třeba uvědomoval. Prvním signálem, že se něco děje, je puberta, která vlastně zjednodušeně startuje proces dospívání. Puberta zahrnuje spíše fyzický vývoj, ale i jednání je odlišné, dospívající se více snaží prosadit své názory, a proto se často dostávají do konfliktů. S přibývajícím věkem konflikty ustávají, názory se formují a tehdy můžeme dospívající nazvat adolescenty. Ti se více zamýšlí nad osobní perspektivou, uvažují o budoucích cílech a plánech a partnerským vztahům přikládají větší důležitost než dříve. Tedy střed jejich zájmu je naprosto odlišný než v dřívějších letech. Můžeme to chápat jako první krok k dospělosti. Proto se pokusím adolescenci blížeji definovat a vymezit, přičemž použiji některých poznatků a myšlenek autorů odborné literatury.

„Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět). Jako termín označující určité období života člověka bylo toto slovo použito poprvé v 15. století Muuss. Přitom označení adolescenti (typické pro psychologii) se v českém jazyce volně zaměňuje s označením dospívající či dorost (typické pro lékařské vědy) a rovněž s širším označením mládež (charakterističtější pro sociologii a pedagogiku)“ (Macek, 1999, s. 11).

Podle Macka (1999) se adolescence datuje od 15 do 20 (22) let. V jejím průběhu se obvykle ukončuje celkový tělesný růst, duševní rozvoj, sociální učení a je spojován s plnou pohlavní zralostí. Adolescence je vlastně dospívání a mládí současně, tudíž zahrnuje celé období mezi dětstvím a dospělostí. Předchází jí pubescence, která se ohraničuje časovým intervalem od 11 až 15 let.

Autor dělí dospívání podle časového rozmezí takto:

11-13	časná adolescence
14-16	střední adolescence
17-20 i mnohem déle	pozdní adolescence

Říčan (1989) stejně jako Macek datuje období adolescence od 15-20 let. Člověka v tomto období charakterizuje jako někoho, kdo hledá své místo ve světě, učí se rozeznat sám sebe, překonává překážky a vlastní zmatenost. Teprve na konci tohoto období dochází k citovému a rozumovému prohloubení a převládá pocit vnitřní síly.

Vágnerová (2008) však rozděluje dospívání na dvě fáze. První označuje jako **ranou adolescenci**, jež je chápána jako *pubescence*. Přibližně je datována mezi 11-15 rokem. V tomto období dochází k tělesnému dospívání, spojeným s pohlavním dozráváním, tj. pubertou. Mění se také zevnějšek dospívajícího a dochází ke změně způsobu myšlení. Hormonální proměny stimulují změny emočního prožívání. Pubescent se pomalu začíná osamostatňovat. Druhá fáze se nazývá **pozdní adolescence**, která trvá přibližně od 15 do 20 let. Pohlavní dozrání je dokončené, většinou dochází k prvnímu pohlavnímu styku. V této části života se komplexněji mění osobnost dospívajícího i jeho společenské pozice. Důležitý sociální mezník je ukončení profesní přípravy a nástup do zaměstnání, nebo pokračování ve studiu. Tato fáze je zaměřena na hledání a rozvoj vlastní identity. Adolescenti hledají hranice svých možností, a proto někdy jednají extrémním způsobem.

Vágnerová stejně jako Melgosa potvrzuje, že puberta je součástí adolescence, tedy přesněji řečeno, je první fází začínajícího dospívání.

V sociologickém slovníku je adolescence definovaná jako „vývojové období mezi pubertou a ranou dospělostí, charakterizované konsolidováním duševního života (proti krizím a labilitě puberty), krystalizací postojů a názorů, zejména psychickým zráním rozumovým. Dochází k rozvinutí sebevědomí, sebejistoty, samostatnosti a *jáství* a integraci osobnosti. V tomto období dosahuje jedinec téměř vrcholu rozumových schopností, úroveň inteligence tohoto období překračuje v dalším životě jen výjimečně.“ (Geist, 1992, s. 16).

Naopak Příhoda (1983) má pro adolescenci odlišný název, a to *postpubescence*. Tvrdí, že název adolescence se užívá zejména na západě. Postpubescenci tedy datuje od 15 do 20 let. Tyto hranice však platí pro naše klima a pro vžitý systém povinné školní docházky. Např. na jihu je tělesné i psychické dospívání ranější a naopak u severních národů opožděnější. Primitivnější civilizace dospívají dříve a ty pokročilejší později. „Postpubescence je samostatným obdobím, jež má vlastní charakteristické znaky. Je v ní skončena doba vulkanismu a extravertního úsilí o sdružení. Dochází k uklidnění a k prohloubení citového a rozumového. Náš stát uznává dokonce již 18letého postpubescenta za plnoprávného občana“ (Příhoda, 1983, s. 11).

1.2.1 Změny spojené s dospíváním

Dospívání s sebou přináší řadu změn. Zmínila bych snad ty nejdůležitější. Dochází k psychickému a tělesnému vývoji, mění se vzhled člověka, nastává zdokonalení kognitivního myšlení a také dochází ke změně postojů v oblasti vztahů.

V období pubescence dochází k **tělesným změnám**, dítě se mění na člověka schopného reprodukce. Viditelný je růst postavy, změna proporcí, sekundární pohlavní znaky, funkce pohlavních orgánů, sexuální prožitky atd. K proměnám hormonální produkce dochází už nejméně 2-3 roky před nástupem puberty. Některé děti mají problém tyto změny zvládnout a nějakým způsobem se těmto zátěžím brání. Např. dívky nosí volný svetr, aby zakryly prsa. Dívky průměrně dospívají dříve než chlapci. Mezi oběma pohlavími hraje roli odlišnost tělesných změn (Vágnerová, 2008).

U chlapců je první známkou puberty ochlupení nad přirozením a především rychlý růst. Dále se zvětšují varlata a později také penis. Tělo se připravuje na sexuální život spojený s tvorbou spermií. Vnější projevem je výron semene, neboli *spermatu*, který nastává

asi rok po tom, co začne růst penis. Dalším znakem je změna hlasu, tzn. *mutace*. Zvyšuje se produkce mazových žláz, na pokožce se vyskytují uhry. U dívek je první známkou dospívání růst prsou, následuje rozšiřování boků a tvarování postavy. V podbřišku a později i v podpaží se objevuje ochlupení. Nejnápadnějším znakem je však menstruační cyklus. Charakteristické také je, že pleť se stává hrubší a mastnější, což podporuje vznik akné (Melgosa, 1999).

V období puberty se tělo nachází ve stavu nehotovosti a nerovnoměrného růstu a teprve v období adolescence dochází k dohotovování všech orgánů, člověk plně dozrává. Všechny sekundární a terciární znaky dorůstají až na konci adolescence. U chlapců se prohlubuje hlas a pánev u dívek nabývá. Redukuje se počet kostí, takže na konci období je jejich počet snížený na 206 kostí. Z adolescenta se postupně stává plnohodnotný dospělý člověk (Příhoda, 1983).

Podle Vágnerové (2008) u dospívajících vzrůstá také význam zevnějšku, jenž je důležitou součástí identity v období adolescence. Projevuje se větší zaměřením na vlastní tělo. Např. dívky se svým zevnějškem zabývají víc než čímkoli jiným. Někdy lze hovořit až o narcistním zaměřením. Adolescent srovnává tělo s vrstevníky nebo s vysněným ideálem. Fyzická atraktivita slouží mladému člověku jako opora sebevědomí, podporuje jeho pocity jistoty při sociální akceptaci a pomáhá mu dosáhnout určitého postavení, např. ve vztazích k opačnému pohlaví. Znevýhodnění jedinci v oblasti atraktivit se většinou cítí méně sebejistí, mají nižší sebehodnocení atp. a vnímají to jako nespravedlnost. V pozdní adolescenci se zevnějšek stává cílem a prostředkem. Adolescent se potřebuje líbit druhým, ale také sobě, aby se ubezpečil o své hodnotě, a pro to je schopen udělat cokoli, např. drží diety, cvičí atd.

Kognitivní změny se projevují tak, že pubescent ovládá všechny základní myšlenkové operace, ale adolescent myslí rychleji, spolehlivěji a zkušeněji než pubescent. Nemůže si však osvojit žádné zásadně nové myšlenkové operace, protože neexistují. Rozvíjí se abstraktní myšlení a v období adolescence převažuje zájem intelektu o pojmy nad obrazy, klesá však živost vnímání, která se projevovala v dětství. Adolescent není na vrcholu své inteligence, ale přiblížil se mu natolik, že dokáže být v každé diskuzi s rodiči a učiteli rovnocenným partnerem. Někdy mohou být jeho úsudky rychlejší, bystřejší, originálnější, ale také ukvapenější (Říčan, 1989).

Inhelder a Piaget (In Macek, 1999, s. 57) charakterizují období časně adolescence jako: „období utváření formálních operací. Mezi jedenáctým a patnáctým rokem se zakládá nutná výbava abstraktního myšlení. Schopnost představit si reálně neexistující, operování s abstraktními pojmy, kombinační schopnosti a hledání alternativních řešení problémů, schopnost reflektovat sebe jako subjekt vlastního myšlení vedou, kromě jiného, i k zvýšenému egocentrismu.“ Adolescenti myšlenkově experimentují s různými pojmy z oblasti fyzikálního světa, mohou experimentovat i s pojmy z oblasti sociální, morální, filozofické, duchovní atd., tedy s rolemi, do kterých vyrostli, nebo které na sebe přebírají (Miller, In Macek, 1999). „Mění se charakteristiky paměti, a to jak krátkodobé, tak i dlouhodobé. S přibývajícím věkem a životními zkušenostmi se přirozeně zvyšuje i kvantita informací uložených v dlouhodobé paměti. Vyšší míra sebereflexe vede k uplatňování většího osobního vlivu na zapamatované, což se projevuje revizí a záměrnou restrukturalizací uložených obsahů“ (Blatný, Osecká, Macek, In Macek, 1999). V praxi se zvyšuje schopnost uvažovat o aktuálních možnostech, variantách řešení jednotlivých problémů a také vědomí pravomoce a účinnosti při řešení problémů. To přispívá ke zvýšení sebevědomí. Adolescent začíná soustřeďovat myšlení na oblast vlastní budoucnosti, ale i přítomnosti a minulosti. Postupně přibývá vědomí možných rizik, přemýšlení nad důsledky a často se objevuje tendence konzultovat svá rozhodnutí s experty. Adolescenti jsou stále větší měrou schopni uvažovat jako dospělí, tedy kromě čistě logických argumentů (Macek, 1999).

V období adolescence dochází také ke zřetelné **změně v oblasti vztahů**. Nejedná se pouze o změnu vůči ostatním lidem, ale také k sobě samému a k okolnímu světu. Pro toto období je velmi charakteristická zvýšená sebereflexe. Na počátku se jedná o *sebepercepci*, kdy si dospívající uvědomuje sám sebe jako nositele různých rolí a zodpovídá za své chování v nejrůznějších situacích. *Sebepojetí* se utváří v průběhu celého života a je chápáno jako soubor znalostí a pocitů o vlastním já, u dívek a chlapců se většinou nějak výrazně neliší. Vnímání vlastního chování, prožívání a sociálního srovnání vede k *sebehodnocení*, jež se týká všech charakteristik adolescenta, které považuje za důležité a jsou vztahovány k vlastnímu já. Sebehodnocení se v průběhu adolescence stabilizuje, tak že hodnocení konkrétního chování se rozšiřuje na hodnocení celé osobnosti. Změny se také viditelně projevují v interpersonálních vztazích, kde je důležitým aspektem rozvoj komunikačních dovedností. Rozdíly jsou samozřejmě u vztahů v případě rodiny, autorit, vrstevníků, partnerů atp. V *rodině* se mění styl komunikace, dlouhodobé neshody mohou být ventilovány. U současných adolescentů je častější kladný vztah s rodiči, pokud tedy konflikty nepřetr-

vávají už od dětství. Adolescenti by měli mít možnost svobodně vyjádřit vlastní názor. Kvalita vztahu rodič versus adolescent souvisí s kvalitou vztahu mezi vrstevníky. Zvýšená kontrola ze strany rodičů vede k větší orientaci na vrstevníky a vytváření skupin proti rodičům. Díky *vrstevnických skupin* může adolescent testovat sám sebe, společně sdílejí stejné zkušenosti, problémy, nejistoty atd. Adolescent svým členstvím získává sociální status a pocit vlastní hodnoty. Ve vrstevnických vztazích se rychle střídají pozice, dospívající se cítí dobře, když mají pocit, že jsou obdivováni, zvyšuje to jejich sebevědomí. Podle věku mají vrstevnické skupiny různé fáze, jež se liší počtem, začínají kamarádkými vztahy, které se později mění ve vztahy partnerské a sexuální. Utváření prvních *sexuálních vztahů* je datováno do puberty a to v souvislosti s uvědoměním si vlastní sexuality. Adolescenti s rizikovým chováním začínají s pohlavními styky dříve a především jsou i více promiskuitní. Na začátku adolescence se většinou jedná o krátkodobější vztahy, naopak v pozdní adolescenci se vztahy stávají stabilnější a dlouhodobější (Macek, 1999).

Říčan (1989) ve své knize popisuje vztahy zejména v období puberty. Jedná se o proces, kdy se dítě odpoutává od rodičů a začleňuje se mezi vrstevníky. Převládá kritika a vzpoura vůči autoritám, jako jsou rodiče, učitelé a mnozí dospělí. Rodiče by měli nechat dospívajícím prostor a uvědomit si, že už nejsou malé děti, které se jim vždy se vším svěří. Veřejné mínění vrstevnické skupiny je pro dospívajícího tak silné, že by byl schopen udělat cokoli, aby se proti němu nepostavila. Dospívající z nefunkčních rodin podléhá vrstevníkům mnohem nebezpečněji, snaží se být populární za každou cenu. Co se týče prvních lásek a sexuální oblasti, podle autora, nastává nejprve platonická láska, která je nevyslovená. Později se o vztazích více mluví, na erotiku se myslí, čte se sexuologická literatura. Kolem čtrnáctého roku dochází i k tělesnému sblížení, jež zahrnuje vození se za ruce, první polibky atd. Všechny něžnosti souhrnně, kromě tedy samotného pohlavního styku, nazýváme *petting*. Pravidelný sexuální život je průměrně datován před dvacátým rokem. Adolescenti často střídají své milostné partnery, jež zdůvodňují tím, že si chtějí co nejvíce užít.

1.2.2 Adolescence v současnosti

Macek (1999) uvádí, že dnešní adolescence je chápána jako mnohovýstředný, sociální a kulturní fenomén. Život současných dospívajících se výrazně liší od života dospívajících před několika desítkami let. Například typické charakteristiky adolescentů jsou v dnešní době žádány a ceněny i v jiných věkových kategoriích. Díky masmédiím se

mnoho dětí chce stát teenagery co nejdříve a řada dospělých se nechce připravit o výhody spojené s dospíváním. Mezi tyto výhody patří nezávaznost, svoboda, oprostění se od stereotypů. Vysoce ceněné jsou zdraví, fyzická krása, sexuální přitažlivost a výkonnost. Jako další charakteristiky jsou uvedeny rozvinuté rychlé abstraktní myšlení, flexibilita, snaha vstřebávat nové informace a zkušenosti, v čemž jim napomáhají současné informační technologie, jako jsou internet, mobilní telefony, televize a virtuální realita. Kromě těchto kladných charakteristik adolescenta provází také následné znepokojení z vlastní zodpovědnosti. Nejdříve dochází k emoční vypjatosti a hodnotovému rozkolísání a následně ke ztrátě jistot v soukromém, profesionálním a veřejném životě. „V adolescenci zažívá většina lidí mnoho pocitů a zkušeností *poprvé* a tyto zážitky je ovlivňují po celý život. Adolescence není již pouhým přípravným obdobím či překlenovacím mostem mezi dětstvím a dospělostí, má psychologickou cenu sama o sobě. Zakládá se v ní pocit autorství vlastního života, prohlubuje se vědomí vlastní hodnoty a jedinečnosti. Pokud jsou tyto zážitky a zkušenosti spojovány s hlubokými a v celkové bilanci s příjemnými pocity, má adolescence stále svoji cenu nejen jako předmět zkoumání psychologie a dalších věd o člověku, ale především pro každého člověka samotného“ (Macek, 1999, s. 185).

1.3 Problémové chování v adolescenci

Lidé páchají trestnou činnost v každém věku, nejvíce však v období dospívání a rané dospělosti. Jedná se tedy o problémové chování, které souhrnně nazýváme delikvence. V posledních letech došlo k prudkému nárůstu delikventů, proto je pravděpodobnost ohrožení mladého člověka mnohem vyšší, než kdykoli dříve. Z tohoto důvodu bych se o této problematice chtěla v této kapitole alespoň okrajově zmínit.

Podle sociologického slovníku je delikvence charakterizována takto: „Chování, které odporuje sociálně přijatelným a uznávaným sociálním, zejména slovním normám příslušného sociálního útvaru, a je považováno, ne-li za nezákonné, za antisociální, sociálně patologické nebo nemorální“ (Geist, 1992, s. 58).

1.3.1 Faktory vzniku problémového chování

Problémové chování mládeže se vyskytuje ve všech kulturách. Jako vážný společenský problém je považována od novověku. Na vzniku se podílely společenské změny v západních společnostech v posledních dvou staletích. Za jeden z hlavních činitelů mů-

žeme považovat **rodinu**, jejíž funkce se na rozdíl od tradiční rodiny výrazně změnila. Jako příklad mohu uvést, že novodobí rodiče nemají dostatek času, který by věnovali výchově svých dětí, tudíž nemají přehled o způsobu jejich trávení volného času. Dále děti často vyrůstají v nevyhovujícím rodinném zázemí, což má významný vliv na tvorbu jejich osobnosti a tudíž i na následné chování v dospívání a budoucím životě.

Autor Macek (1999) ve své knize kromě **rodiny** zmiňuje i další významné faktory podílející se na nárůstu problémového chování. Zahrnuje sem **vrstevníky**, o kterých jsem se již dříve zmiňovala, že dospívající touží někam patřit a mnohdy jsou ochotni udělat cokoli i když to neodpovídá právním a společenským normám. S vrstevníky souvisí vliv školy, která má význam jako prostor pro jejich střetávání a zprostředkovává různé zájmové aktivity. Dalším významným socializačním faktorem jsou **masmédiá**, obzvláště televize. Nebezpečným vlivům může být adolescent také vystaven při hledání vlastních hodnot, životního stylu a prožitků. Kdy často může propadnout drogám, jelikož se snaží být kreativní nebo „in.“ Zvláštní význam mají **osobnostní charakteristiky**, jako hodnota a důležitost školního výkonu, vlastní nezávislosti, citů náklonnosti a lásky a konkrétní očekávání adolescentů v těchto oblastech jejich života.

V odborné literatuře nalezneme různé dělení příčin vzniku problémového chování. Je možné je dělit i na **vnější** a **vnitřní činitele**. Mezi vnější činitele patří především sociální podmínky, např. prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, nebo vzor antisociálních rodičů. Naopak vnější činitelé jsou chápány jako abnormální, často psychopatické rysy osobnosti, které se začínají projevovat od útlého dětství (Záškodná, 1998).

Je tedy zřejmé, že adolescence je citlivým obdobím pro rozvoj rizikového a problémového chování. Durkin, Schulenberg a kol. (In Macek, 1999, s. 97) zařazují mezi nejčastější problémové chování současných adolescentů:

„ predelikventní chování a páchání trestné činnosti,
agrese, násilí, šikana a týrání (včetně rasové nesnášenlivosti a diskriminace některých skupin),
užívání drog (včetně alkoholu a kouření),
sexuální rizikové chování (včetně předčasného mateřství a rodičovství),
poruchy příjmu potravy,
sebevražedné pokusy o dokonalé sebevraždy.“

Matoušek (2003, s. 148) uvádí **majetkovou trestnou činnost** za naprosto převažující delikventní chování dětí a mládeže, kterou tvoří 30% činů. Policejní evidence zaznamenala tyto krádeže, seřazené od nejčetnějších k méně častým, za nejčastější v posledních letech:

„krádeže věcí z aut,
krádeže aut,
podvody,
krádeže kol,
vloupání do víkendových chat,
vloupání do bytů,
zpronevěra,
krádeže v bytech,
vloupání do obchodů,
vloupání do restaurací.“

1.3.2 Členění delikvence mládeže

Delikvenci mládeže většinou dělíme na tři skupiny, jak uvádí paní Zášková (1998) ve svých skriptech.

Predelikvence - zahrnuje děti od pěti do patnácti let. U většiny dětí se od malička objevuje viditelná neposlušnost nebo různé poruchy chování.

Delikvence mladistvých – patří sem dospívající od patnácti do osmnácti let. Většinou páchají trestnou činnost party vrstevníků pod vlivem alkoholu nebo jiných omamných látek. Nejčastějším trestným činem jsou krádeže, rozšířené je také vandalství a narůstá agresivita a násilí.

Delikvence mladých dospělých – zahrnuje adolescenty ve věku od osmnácti až do dvaceti šesti let. S psychologického hlediska se jedná o zvláštní skupinu, jelikož osobnost často v tomto věku ještě nedosahuje celkové stabilizovanosti. Člověk se adaptuje na náročnější životní situace a občas se s nimi těžko vyrovnává. Trestné činy jsou podobné jako u mladistvých, jedná se o krádeže, výtržnictví atd. Zhruba jedna třetina trestných činů je páchána pod vlivem alkoholu.

S členěním delikvence mládeže také úzce souvisí sankce, které delikventy mohou postihnout za spáchání trestného činu. Každá země má svůj právní systém, který musí do-

držovat. Česká právní úprava umožňuje trestně stíhat za přestoupení zákona pouze **mladistvé**, kteří při páčání trestného činu dovršili patnáct let. Za mladistvé jsou podle našeho zákona považováni ti, kteří se pohybují v rozmezí od patnácti do osmnácti let. Sice jsou trestně odpovědní, ale sankce, které jsou jim ukládány, bývají méně přísné než u dospělých. Osoby mladší patnáct let nazývá naše legislativa **děti**. Po spáchání trestného činu jim místo trestné sankce může být uložena tzv. *ochranná výchova* ve státním zařízení (Matoušek, 2003).

1.4 Socializace

Socializace je proces, který nás provází celým životem, stejně jako stárnutí. Zjednodušeně je to učení se být člověkem a začlenit se do společnosti.

Rozlišujeme tři etapy socializace. **První** probíhá do dvou let života dítěte. Narození dítěte představuje novou etapu socializace i pro jeho rodiče. Dítě se identifikuje s matkou, čímž se zřizuje jeden z nejdůležitějších prvků osobnosti. Dítě si svým vztahem k matce osvojuje **vzorec stability vztahů**, který je důležitý pro stabilitu systému osobnosti. Sociálním základem osobnosti je tedy v této etapě vztah důvěry a jistoty a pevnost mezi emocionálním vztahem dítěte a matky upevňuje jeho chování a ustaluje sociální kontakty. Stabilita osobnosti je předpokladem pozdějšího zvládnutí životních situací. Důležitým rysem v této etapě je učení, např. dítě si osvojuje mateřský jazyk. Sám zvuk se stává prostředkem komunikace a vlastním vyjádřením. **Druhá** etapa socializace je charakteristická procesem **osamostatňování**. S přechodem k sebeovládání a sebekontrolé začíná dítě vůči okolí vystupovat v nezávislé roli a do sociálního kontaktu vstupuje nový prvek, a to, že matka je vnímána jako objekt. Začíná se formovat morálka a emocionální základ sociálních vlastností dítěte. **Třetí** období zahrnuje pronikání a adaptaci dítěte na širší síť sociálních rolí a vztahů. Rodina ztrácí své dominantní postavení, protože až v prostředí vrstevníků se rozvíjí předpoklady pro samostatné morální hodnocení. Toto období je provázeno nejhlubšími rozpory, jedná se o objevování světa, protože v této etapě končí dětství a děti se setkávají s krutou realitou, která jim byla odpírána. Socializace znamená vrůstání do světa dospělých, přebírání jejich norem a systémů hodnot. Rodiče však nemohou uplatnit zkušenosti svého dětství jako přirozený socializační model, dítě totiž získává zkušenosti, jaké předchozí generace neměla (Alan, 1989).

Tady jsem uvedla pouze obecné shrnutí, co se týče socializace. Nyní bych chtěla podrobně charakterizovat socializaci konkrétně v období adolescence. Autorka Vágnerová

se zabývá jednotlivými vývojovými obdobími lidského života a podrobně popsána socializace je součástí každé kapitoly.

Dospívání bývá označováno jako období druhého sociálního narození, jež je spojováno se samostatným vstupem do společnosti. V rané adolescenci se objevují dva důležité mezníky, které signalizují změnu sociálního postavení, a to ukončení povinné školní docházky a výběr pokračujícího studia a dále získání občanského průkazu v patnácti letech. V **období pubescence** se mění vztahy mezi lidmi, jedná se o experimentaci s různými mezilidskými vztahy. Pubescent odmítá nadřazenost autorit, ne proto, aby je zlikvidoval, ale aby se jimi stal sám. Tohle stálé dohadování s autoritou a demonstrace je typickým znakem dospívání. Rodina je však pro ně stále důležitým sociálním zázemím, i když se od ní začínají pomalu odpoutávat a osamostatňovat. Dospívající také výrazně rozšiřují své „teritorium.“ Vrstevnické skupiny mají svá oblíbená místa, kde se pravidelně scházejí výhradně bez dospělých, patří sem kina, obchody, hospody, diskotéky atp. Důležité jsou nové role, které získávají v rámci sociálních skupin, jako například role člena party, přítele, spolužáka. Tyto role mohou mít zvláštní význam, jako potvrzovat sebevědomí, nebo naopak mohou být i zatěžující a ohrožující. **Období pozdní adolescence** už je chápáno, jako období přechodu do dospělosti. Jedinec je stále více uznáván jako dospělý a je od něho očekáváno i odpovídající chování. Starší adolescent je zletilý, může o sobě sám rozhodovat, přesto však teprve hledá své postavení ve společnosti. Přípravu na profesní roli lze tedy chápat jako přípravu na život ve společnosti. Adolescent se dostává do nových sociálních situací, kterým se musí přizpůsobit a chovat se podle určitých pravidel. I v pozdní adolescenci dochází ke změně a rozšíření teritorií, starší adolescenti obvykle mívají oblíbená místa, kde se scházejí, nebo kam cestují. Také získávají nové role, některé již mohou představovat základ specifických rolí dospělosti, jako třeba profesní a partnerská role. Co se týče rodiny, zůstává významným sociálním zázemím, kam se adolescent rád vrací, i když z těsnější vázanosti na rodinu se již odpoutal (Vágnerová, 2008).

2 PŘECHOD DO DOSPĚLOSTI

V současnosti je období pozdní adolescence vlastně považováno za období přechodu do dospělosti, ale jasná hranice, kdy se stává člověk dospělý, tedy kromě právní dospělosti, která je státem stanovena na osmnáct let, nebyla nikdy vymezena. Psychická dospělost je individuální, někdo se stává dospělým dříve, někdo později, někdo k tomuto stádiu nedospěje za celý svůj život.

Do konce středověku se z dětství do dospělosti přecházelo najednou, stejně jako v předcivilizovaných kulturách. Vzhledem k nesmírnému počtu dětí v domácnosti, se jim nedostávalo dostatečné množství citového zázemí jako dnes, kdy se dětí rodí stále méně. Dětství v té době nebylo považováno za privilegované období, jelikož před formálním dosažením dospělosti byly děti považovány za „malé dospělé,“ podíleli se prakticky na všech činnostech dospělých. Běžně třeba pracovaly desetihodinové směny v továrnách. Tomu byl však nastolen útlum zavedením povinné školní docházky souběžně s industrializací spojenou s velkým stěhováním obyvatelstva do měst v druhé polovině 18. století. Dnes tedy děti nevstupují na trh práce v časném věku, ale až po dosažení určitého vzdělání (Matoušek, 2003).

2.1 Oddálení přechodu do dospělosti

Dospělost nemusí být pro mnohé adolescenty lákavá, může se zdát příliš náročná, a proto upřednostňují prodloužení tohoto přechodového období. Tomuto odpovídá postoj zvaný podle Eriksona jako **adolescentní psychosociální moratorium**. Moratorium znamená potřebu něco zatavit nebo oddálit (Vágnerová, 2008).

Říčan (1989) se ve své publikaci věnuje moratoriu podrobněji, snaží se nám jej blíže specifikovat. Jak již uvedla Vágnerová, mladí se snaží odložit si dospělost na později. Hledají nějaký prozatímní způsob, aby získali čas připravit se na dospělost. Toto provizorní řešení se odborně nazývá moratorium. Osobní moratorium může mít různé formy, jedinec posouvá problémy, vývojové úkoly, budoucnost aj. stranou a místo toho se přehnaně věnuje nějakému zájmu, stává se členem pochybné party, nebo střídá partnery, aby mu nezbyl čas na nic jiného. Jedním moratoriem bývala také vojna. Vojenská disciplína totiž nahrazovala samostatné rozhodování, proto byla pro mnoha chlapců skvělým řešením jak oddálit dospělost.

Povinná vojenská služba byla sice zrušena, přesto v současnosti můžeme považovat vysokoškolské studium za jednu z forem moratoria. Mladý člověk je sice v té době pravděpodobně vědomě rozhodnut o své budoucí profesi, ale mnoho studentů záměrně studuje co nejdéle, aby oddálili svůj samostatný život a problémy s ním spojené. Není jednoduché najednou se vzdát svobody a začít se chovat zodpovědně.

2.2 Generační přechod

Jak už jsem se zmiňovala, není jednoduché stanovit, kdy přesně je člověk dospělý nejen fyzicky, ale i psychicky. V každém případě, rituály, které stanovovaly jasnou hranici, kdy je člověk dospělý, se v současnosti někam vytratily, ale stále se vyskytují některé, které nám přechod do dospělosti alespoň nastiňují. S těmito generačními neboli vývojovými přechody souvisí i iniciační rituály, jež představují zasvěcení do nové životní etapy.

Každý člověk začíná svůj život jako dítě a končí jako stařec. Přechod z jednoho období pomocí socializace a přebírání rolí do druhého znamená vždy v jistém smyslu příjem nových společenství. Minulost dospělých znamená budoucnost mladých, jedná se o jistý cyklus, kdy jsou mladým předávány a vštěpovány naděje starších. Adolescence je tedy životním obdobím vybaveným dispozicemi pro přechod od dospělosti (Alan, 1989).

Podle Macka (1999) jsou období generačních přechodů charakteristické významnými biologickými a sociologickými změnami. Biologické změny mohou zahrnovat kojení, pubertu, těhotenství a další a mezi ty sociální patří třeba nástup do školy, práce, rodičovství, manželství a mnohé další. Tyto změny navozují novou životní situaci, ve které se člověk učí orientovat, porozumět jí a později ji také přijmout. Generační přechody může člověk pojímat jako výzvu a novou příležitost, ale mohou být také chápány jako stresující a komplikující události v životě. Hodně záleží na tom, jak je přechod načasovaný, zda je očekávaný, či neočekávaný. Adolescence je generačním přechodem s významnými změnami jak biologickými, tak i sociálními. Výzkumy dokazují, že nakupení vývojových změn do jednoho okamžiku výrazně zhoršuje adaptaci, pohodu, výkon a sebehodnocení adolescentů, a proto jako dobrý příklad můžeme uvést pubertu, období bouře a vzdoru, kdy jsou biologické změny nejdramatičtější.

Alan (1989) uvádí, že během generačního přechodu dochází ke změně procesu **sebeuvědomování** na proces **sebeurčení**, jež má dva vzájemně propojené rysy. První se týká vztahu k dospělým lidem, kteří jsou oceňováni za své znalosti, dovednosti a zkušenosti.

Jejich dospívání se však odehrávalo v jiné historické situaci, proto jsou i jejich zkušenosti v očích současných adolescentů zastaralé a zážitky jsou chápány jako příběhy a ne jako dostačující argumenty. Druhý rys souvisí s tím, že proces sebeuvědomování se odehrává na pozadí současnosti a je spojen s formováním vlastního prostoru. Dospívající vyhledávají a scházejí se na různých veřejných místech, kde mohou dát najevo své odlišné generační postavení, jako jsou diskotéky, koncerty různých stylů hudby, kluby atp. Vytváří si svůj vlastní styl projevů, symbolů, módy, vytváří party atd. Osvobození od rodin a přidružení se k vrstevníkům se může stát zdrojem zvláštní skupinové neboli *generační intimacy*, která může poznamenat jedince i na celý život. Tyto dva spjaté a zároveň rozporné procesy, zahrnující návaznost a proměnu se objevují ve vztahu historicky na sebe navazujících generací, ale i v přechodu, který prochází životní dráhou téže generace. „A právě propojením sledu generací s proměnami jedné generace vzniklo podnětné metodologické východisko analýzy vstupu mladé generace do společenského života, přechodu mladého člověka do fáze dospělosti“ (Alan, 1989, s. 157).

2.2.1 Seznámení s pojmem iniciační rituál

Již jsme se dověděli, že s generačními neboli vývojovými přechody souvisí i iniciační rituály, jež představují zasvěcení do nové životní etapy. V této kapitole bych se chtěla iniciací zabývat podrobněji.

V sociologickém slovníku je iniciace charakterizovaná takto: „Sociální, obvykle rituální proces, jímž v některých sociálních soustavách získává jedinec novou sociální pozici. Iniciace bývá prováděna rituálním ceremoniálem, v němž je přijímán jedinec mezi dospělé, může však být spojena se vstupem do tajných spolků nebo přijímání do zvláštních funkcí, nebo úřadů“ (Geist, 1992, s. 132).

V kulturách se silnou tradicí, u přírodních národů i v naší minulosti se nachází různé obřady, jejichž absolvování znamenalo, nebo dosud znamená změnu společenského statusu, předepsaného způsobu života, ale zahrnovalo to i výchovný a sebevýchovný efekt. Tyto rituály jsou určeny různému věkovému rozmezí a mají různý význam. Hrají však významnou roli v celoživotním vývoji (Říčan, 1989).

Většina iniciačních zkoušek zahrnuje jistou podobu rituální „smrti“, jež je často symbolizována temnotou, kosmickou nocí, pozemskou hmotou, chatrčí nebo břichem obudy. Smrt zobrazuje konec dětství, nevědomosti a neodpovědnosti. Následkem je vzkříše-

ní nebo nové narození a tak nastává zcela odlišný způsob života nového člověka (Eliade, 2004).

„Iniciaci předchází příprava pro převzetí role dospělého. V tomto období jsou aspiranti na iniciaci shromážděni na zvláštním místě, kde se podle příslušných kmenových norem připravují. Iniciale bývá spojena s obřízkou chlapců a deflorací dívek nebo deformacemi těla, jako zářezy na kůži, vynětím zubů, tetováním atp. Dochází k ní obvykle po pubertě nebo podle příslušných kmenových obyčejů v jiné době, zhruba od osmi do 18 let. Po iniciaci se již mohou ženit a vdávat, jsou uznáni dospělými, a tím získají nový sociální status, který je aktem iniciace příslušnou společností veřejně uznán“ (Geist, 1992, s. 132).

Autor Genep (1996) se zabývá problematikou fyziologické puberty a společenského dospívání, jež jsou dvě podstatně rozdílné věci a málokdy se shodují. Většina iniciačních rituálů je hlavně spojována se společenským dospíváním, protože jsou převážně prováděny v průběhu života v několika etapách, ale existují však i iniciační rituály, které jsou prováděny najednou.

Ve své publikaci Eliade (2004) rozděluje tři typy iniciací, které podle něj, na rozdíl od Gennepa, mají vždy náboženský smysl. První typ zahrnuje kolektivní rituály, díky nimž se uskutečňuje přechod od dětství nebo adolescence k dospělosti a kterým musí projít všichni členové společnosti. Jedná se tedy o „rituály puberty,“ pak „kmenová iniciace“ nebo „iniciace týkající se určité věkové skupiny.“ Ostatní iniciace se liší v tom, že nejsou povinné pro všechny členy dané společnosti. Druhá iniciační kategorie se týká vstupu do nějaké „tajné společnosti,“ jež jsou většinou vyhrazené pouze jednomu pohlaví. Poslední kategorie je charakteristická pro mystické povolání medicinmana nebo šamana. U této kategorie je kladen velký důraz na osobní zkušenost.

Tohle rozdělení jsem zmínila, především ze zajímavosti. Chtěla jsem upozornit na existenci i jiných typů iniciací, než těch, které se týkají pouze generačních přechodů.

Genep (1996) věnoval celou svou publikaci studii přechodových rituálů. Iniciační rituál je jedním typem přechodových rituálů. Autor rozděluje iniciační rituál na tři fáze:

Rituály odluky (preliminární) – odloučení od rodiny a statusu dítěte.

Rituály pomezí (liminární) – fáze kdy jsou lidé bez statusu, neboli nestratifikovaná společnost čekající na zařazení do dané společnosti.

Rituály slučovací (postliminární) – završení přechodu, člověk je začleněn do společnosti a získává nová práva a povinnosti, stává se dospělým člověkem.

2.2.2 Průběh iniciace u různých kultur

Následně se pokusím co nejlépe charakterizovat a popsat různé iniciační rituály u přírodních národů, zabrousím do minulosti a samozřejmě zmíním i současnou situaci.

Přírodní národy:

Australské rituály přechodu do dospělosti představují velmi starou podobu iniciace. Nesmím opomenout, že se všechno točí kolem božstev, jež hrají u primitivních národů při iniciaci významnou roli. Na území Austrálie se nachází nesmírné množství kmenů, proto zde uvedu některé zajímavé příklady. Počáteční fáze iniciace je u většiny kmenů obdobná, chystá se slavnost *bora*, tak, aby si toho ženy nepovšimly. Iniciační obřad se nazývá *Grosso modo* a zahrnuje události jako přípravu půdy, kam se uchýlí muži v průběhu slavnosti, oddělení iniciovaných od matek a dále jejich shromáždění v buši, kde jsou dále zasvěcováni do náboženských tradic kmene, pak už nastávají určité rituální zákroky jako například obřízka, trhání zubů, tetování atd., ale ty už zmíním konkrétně u jednotlivých kmenů.

Za zmínku určitě stojí iniciace u **Yuinů** a **Murringů**, jež má velmi dramatický průběh. První fází je tedy oddělení od matky, což probíhá velmi drasticky. Chlapce mají na starost dva strážci, kteří je jednoho večera odnesou na zádech k ohni, tam jsou za větvemi schované jejich matky. Iniciovaní se na příkaz nesmí hýbat, ať se stane cokoli a v průběhu deseti až patnácti minut jsou opékáni na ohni, dokud hlavní vůdce tuto první iniciační zkoušku neukončí. Pak jsou chlapci přikrytí kůžemi vačic a přikrývkami a ženy odchází. Následující obřad začíná nevině zvukem bubnů, kdy muži pozvedávají levou ruku k nebesům. Ukazují tak na Velkého Pána Daramuluna, jehož jméno znají pouze iniciovaní. V průběhu iniciace se dozvídají mýty, které nikdy nesmí zmínit před ženami a dětmi. Následně všichni putují k hoře a během zastávek, provádí magické tance. U hory si novici se svými strážci postaví tábor umístěný stranou a muži mezitím nachystají v lese volné prostranství. Novici tam jsou pak odvedeni svými učiteli. Zprvu se mohou dívat jen na své nohy a po rozkazu rychle pozdvihnou svůj zrak a před sebou spatří převlečené muže a na straně ve stromě vyřezanou postavu Daramuluna. Poté jim strážci zakryjí oči a vůdce jim vyrazí pomocí sekáčku a kladívka jeden řezák. Chlapec nesmí plivat krev, jinak by se rána nezacelila. Iniciovaným je pak u postavy Daramulana sděleno velké tajemství a obdrží pás

muže, zhotovený z kožek vačic. Pak se všichni navrací do tábora, kde se odehrává množství tanců a pantomim. Poslední pantomima symbolizuje smrt a vzkříšení, kdy je v jámě pohřben vůdce a zpěvem se zahajuje vzývání Daramulana. V zápětí se vůdce zdvihne s plnými ústy magických látek, o nichž tvrdí, že je dostal od Daramulana. V poledne se jde celá skupina vykoupat do řeky, aby ženy nic nepoznaly. Na závěr se všichni odeberou do hlavního tábora, kde jsou pomazáni rudou hlinkou a tak se podobají mužům z kmene. Matky mají na znamení smutku na tváři namalovaný proužek hlíny. Iniciovaní teď musí určitou dobu žít pod dohledem svých učitelů v buši a chovat se podle stanovených pravidel (Eliade, 2004).

Další z drastických australských rituálů popisuje Říčan (1989) a tentokrát u kmene **Karadjeri**, který tvoří složitou soustavu. Vše začíná tím, že dvanáctiletý chlapec je pomazán lidskou krví, o dva týdny později se mu protne nosní přepážka, kam se vkládá péro. Tímto získává status *nimamu*. Asi po dvou letech je podroben obřízce, jež se vykonává několik dní v rámci složitého rituálu. Novic je obřezán vsedě se zavázanýma očima a zacpanýma ušima. Po operaci mu jsou ukázány bubny, a když je krev rány zaschlá, následuje ukázka nástrojů vyrobených z křemene, kterými byl operován. Přitom se zpívá a tančí, účastníci se samovolně zraňují, pláčou atd. Chlapec se stává *miangu*. Po dalším roce nebo dvou se provádí naříznutí ústí močové trubice a krví se kreslí na zádech předepsaný vzor. Chlapci je přidělen status *djamununggur*. V následujících letech chlapec podstupuje další rituály, jako že jí předepsaná jídla, předepsaně se obléká a mluví, seznamuje se s tradicemi a posvátnými předměty. Vrcholem je slavnost několik let po svatbě, kdy může spatřit *pir-mal*, nejposvátnější předmět kmene a to popsané dřevěné destičky.

V předchozím odstavci je zmíněn rituál obřízky, která je nejvíce rozšířeným iniciacním obřadem u přírodních národů a to nejen v Austrálii. U australských kmenů však po obřízce často následuje další operace a to rituální naříznutí penisu. Iniciovaní jsou přesvědčeni, že obřízka je prováděna božskými bytostmi. U různých kmenů probíhá rituál obřízky za odlišných podmínek. Například u **Pitjandarů** nějaký muž vystoupí z lesa s kouskem křemene, provede obřízku a v zápětí zmizí. **Kukatuové** provádí obřízku za zvuku bubnů, tedy až po té co ženy a děti uprchnou do větší vzdálenosti. Ženy totiž považují zvuk bubnů za hlas velkého ducha, který pohlcuje chlapce, aby je brzy vrátil jako iniciované (Eliade, 2004).

Doposud jsem popisovala pouze některé australské rituály, ale ráda bych se zaměřila i na jiný kontinent jako je třeba Afrika. U keňského kmene **Kalenjin** přetrvává dodržo-

vání iniciačních obřadů dodnes, i když zavedení povinné školní docházky přineslo jisté změny. Pozoruhodný je zde rituál u chlapců. Dokladem toho, že je chlapec připraven stát se mužem je změna hlasu a celkového zevnějšku, což bývá ve věku kolem 14 až 15 let. Nejprve se koná hromadná obřízka, která označuje počátek nezapomenutelného období. Poté musí chlapec žít třicet dnů v hlubokých lesích, kde je prostřednictvím starších zasvěcován do tajů umění přežít. Učí se bojovat, lovit, skrývat a zásady chování dospělých. Po návratu se konají velké oslavy na vítání dospělého muže. Dospělí muži pak většinou odcházejí z domova a žijí odděleně, dokud se neožení (Melgosa, 2000).

Něco z minulosti:

Především autor Příhoda (1967) ve své publikaci věnuje zmínku iniciačním rituálům, které pochází z naší minulosti. Snad nejzajímavější jsou iniciační rituály v době rozkvětu feudalismu a středověké obřady při přijímání učedníka a tovaryše do řemeslnických cechů. Ve feudální společnosti byl rytířův syn do patnácti let dítětem. Při iniciační slavnosti mu byl zavěšen na sedlo posvěcený meč, kterým se zatím nesměl opásat. Od té chvíle se stal panošem. Adolescence se zakončovala v 21 roce, kdy rytíř dosáhl plnoletosti. V den slunovratu se konala slavnost a rytíř oděn v bílém rouchu byl opásán vysvěceným mečem a obdržel přilbu štít a kopí. Panoši mu připnuli ostruhy a král mu úderem tříkrát na rameno připomněl rytířské ctnosti. Tato slavnost byla zakončena turnajem.

Středověké obřady byly poněkud zajímavější. Cech přinášel něco jako osvobození od rodiny, společenskou a pohlavní svobodu. V Německu se objevovaly při tomto přechodu hrubé rozmanité formy týrání. Zvláště **jirchářský** cech byl známý mučením do krve. Časté bylo předstírané hrubé holení vousů, tak, že se dřevěnou břitvou rozdírala tvář. Jindy se do úst vecpal kančí nebo nějaký zub, který byl pak násilným způsobem vytrhován. U **bednářů** se přijímanému členu podráždily nohy stoličkou a po pádu jej kmotr vzpřimoval taháním za vlasy. Důležitou součástí rituálů byly přednesy básní a veršů, které obsahovaly mravní naučení, závazek věrnosti a mlčenlivosti. Přijímaný do cechu tak pohřbil svůj dosavadní život a začal žít odlišným způsobem života. S tímto jsme se již setkali u přírodních národů, kde „smrt a vzkříšení“ hraje hlavní roli. Tady bylo znovuzrození symbolizováno křtem vodou, pivem nebo vínem. Častá byla i výměna oděvu za mužský. Zřídka se stávalo, že novic obdržel i nové jméno. Po zrušení cechu byly také odstraněny iniciační obřady z veřejného života. Zůstalo pouze katolické biřmování nebo protestantské a židovské konfirmace. Dlouho se udržoval zvyk při vstupu do pubescence přeměňovat dětské oblečení za kroj dospělých. Adolescentům na středních školách bylo povoleno chodit do kaváren a

dokonce i kouřit, navštěvovali hodiny tance. Přejít byl však nenáhlý, bez jakéhokoliv mezníku a podobně je tomu doposud.

Současnost:

Říčan (1989, s. 242) ve své publikaci uvádí: „Cesta od dětství k dospělosti je v naší kultuře dlouhá. Jsou na ní významné mezníky: volba povolání, maturity, první výdělek, plnoletost, první menstruace, první soulož atd., žádný z nich však není předělem, který by znamenal konec jedné a nástup nové životní epochy.“

Podobně Alan (1989) popisuje, že v současnosti tradiční rituály vymizely, zvláště ty náboženské, význam maturity se také posunul, ze zkoušky dospělosti se stala zkouška znalostí a zasnoubení také ztratilo svůj význam. Nejvýznamnějším rituálem můžeme asi považovat svatbu.

Stále jsou však v naší společnosti neformální rituály, které tak vědomě neprožíváme jako přírodní národy. Současné rituály mají podobu tranzitních bodů, neboli milníků, které jsou na cestě k dospělosti nezbytné. Následně uvádím tranzitní body, které se vyskytují u současných adolescentů.

Autor Macek (1999) ve své knize charakterizuje několik tranzitních bodů, které míjíme na cestě k dospělosti:

15 let je věk, kdy adolescenti získávají občanský průkaz jako první identifikační symbol dospělosti. Právně začíná období mladistvých, kteří mají s jistým omezením odpovědnost před zákonem. Přestává být trestný sexuální styk, což přispívá k vědomí zvýšení vlastní sexuality a sexuální role.

18 let je věková hranice, kdy adolescent z právního hlediska nabývá dospělosti a má všechna uzákoněná práva a povinnosti.

19 let je doba, kdy většina středoškoláků zakončuje své studium maturitou, jež byla vždy považována za zkoušku dospělosti.

21 let je věk, kdy člověk může být zvolen do zastupitelských orgánů občanské samosprávy.

23 – 25 let je období, kdy většina vysokoškoláků končí svá studia. Absolutorium je tedy často vnímáno jako konec adolescentního moratoria. V této době se taky nejčastěji uzavírají první sňatky.

Uvedené milníky jsou velmi obecné, protože závisí na způsobu života každého jedince. Ne všichni skládají maturitní zkoušku nebo studují na vysoké škole, proto jsou tranzitní body velmi individuální.

2.3 Dospělost

Legální věk pro určení hranice dospělosti se pohybuje od 16 do 21 let, záleží však na zákonech dané země. V České republice nabývá každý občan právní zletilosti dovršením osmnácti let. Jak jsem však popisovala v předchozích kapitolách, u většiny není získání právní zletilosti zásadním signálem pro změnu statusu mladého člověka.

Z vývojového hlediska rozlišujeme dospělost na období mladé dospělosti (20-40 let), období střední dospělosti (40-50 let) a nakonec období starší dospělosti (50-60 let), pak už nastupuje životní etapa stáří. Jednotlivými charakteristikami se již nebudeme podrobně zabývat, nás především zajímá rozdělení na dospělost **biologickou** a **psychosociální**. Vymezení biologické dospělosti je relativně snadné. Jedná se o fyzickou zralost člověka, ale nemá to zvlášť velký společenský význam. Nejvýznamnější roli zde hraje sexualita, jelikož dospělost je dobou sexuální zralosti. Postoj k sexualitě začíná být ovlivněn potřebou mít dítě a tehdy nabývá na významu reprodukční složka, která v adolescenci neměla téměř žádnou hodnotu, nebo byla chápána jako komplikace (Vágnerová, 2008). Naopak psychosociální vymezení dospělosti je už mnohem složitější. Tato proměna není nijak časově vymezena a u každého jedince probíhá individuálně. Osobnostní rozvoj probíhá na úrovni sebepojetí a ve vztahu k ostatním lidem. Cílem je dosažení stabilní, realistické a přijatelně pozitivní identity, vývoj vztahu k lidem je zaměřen na vytvoření stabilních, trvalých a oboustranně uspokojivých mezilidských vztahů (Erikson In Vágnerová, 2008).

2.3.1 Znaky psychosociální dospělosti

Cílem mého výzkumu bylo zjistit znaky dospělosti z pohledu současné mládeže. Autorka Vágnerová (2008) věnovala těmto znakům krátkou pozornost. Rozdělila je do tří různých oblastí. První oblast se zabývá **změnou osobnosti**. Dochází ke kompletnímu osamostatnění, dospělý člověk má svobodu v rozhodování a je schopen přijmout zodpovědnost za svá rozhodnutí a činy vztahující se k sobě samému a druhým lidem. Dosažení dospělosti se pojí i s větší sebejistotou, sebedůvěrou a odhadem vlastních sil a kompetencí, které jsou předpokladem k soběstačnosti a k větší osobní vyrovnanosti. Dospělý člověk také lépe dokáže ovládat svoje emoce a jednání, dokáže se vzdát vlastního uspokojení,

pokud je to z nějakého důvodu nutné. Další oblast zahrnuje **změny v socializačním rozvoji**. Díky osamostatnění dochází k dalším k dalším změnám osobnosti člověka. Projevuje se ve změně vztahu k lidem, Dospělý člověk přestává být závislý na své původní rodině a jeho vztahy k rodičům se stávají klidnější. Jeho názor na rodiče je realistický, hodnotí je objektivně, dokáže uznat svoji zkušenost a přijmout jejich rady. Jistou nevýhodou pro další rozvoj osobnosti může být nadále soužití s rodiči. I u mladých dospělých jsou významné vrstevnické vztahy. Dospělý člověk je však schopen zvládnout párové soužití, tak, že dokáže akceptovat potřeby partnera a harmonizovat je s vlastními. Teprve pak je schopen splnit požadavky rodičovské role. Důležitým znakem psychické dospělosti je zvládnutí interakce s lidmi v nadřazeném i podřazeném postavení. Poslední oblast se týká **ekonomické nezávislosti**, která dospělému člověku umožňuje zbavit se vázanosti na původní rodině a zároveň uspokojuje jeho osobní potřeby.

Říčan (1989) ve své publikaci popisuje možné znaky dospělosti, které bychom mohli zařadit do psychosociální dospělosti. Dospělý koná spolehlivě produktivní práci, díky níž je nezávislý na ostatních. Je schopen spolupracovat bez zbytečných konfliktů, přijímat a poskytovat radu nebo pomoc a samostatně hospodařit. Dokáže vyspěle jednat s lidmi v práci a ve svém okolí. Má realistické plány do budoucnosti. Pokud má možnost, bydlí samostatně. Je schopen trávit volný čas bez rodičů, a to sám nebo s přáteli. Je schopen stýkat se příslušníky opačného pohlaví bez přílišných zábrán a plachosti a má tendenci k hlubšímu citovému vztahu. Cílevědomě rozšiřuje orientaci v prostředí, ve kterém žije. Aktivně se zajímá a pečuje o blaho rodiny a nejbližších přátel.

Vzhledem k velkému časovému posunu mezi oběma publikacemi se některé názory autorů rozcházejí, ale i přesto se objevují znaky, které naprosto souhlasí.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 PLÁNOVÁNÍ VÝZKUMU

3.1 Popis výzkumného problému

V současné době je problematika mládeže významným tématem. Tímto obdobím si prošel každý z nás, aniž by pořádně zaznamenal, jaké změny ho na cestě k dospělosti provázely. Nikdo se nestane dospělým ze dne na den, jedná se o dlouhý a složitý proces. Hodně to závisí na individualitě každého jedince, proto je nemožné veškerá období lidského života jasně charakterizovat. Navíc doba se mění a i mládež je dnes mnohem vyspělejší, než před několika lety. V minulosti se prováděly rituály, které jasně stanovily konec dětství a nástup dospělosti, ale dnes tomu tak není. Z toho důvodu jsem se pokoušela zjistit, jak současní adolescenti vnímají tento přechod, respektive jaké znaky nebo situace v nich vzbuzují subjektivní pocit dospělosti.

3.2 Výzkumné otázky a cíl výzkumu

Pro účely mého výzkumu jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku:

Jaké jsou zásadní znaky dospělosti z pohledu současné mládeže?

Dílejší otázky výzkumu jsou tyto:

Myslí si mládež, že 18 let je vhodná věková hranice určující dospělost?

Cítí se mládež v 18 letech jako dospělý člověk?

Cílem výzkumu je odpovědět na položené výzkumné otázky, tedy především zjistit znaky dospělosti, které mládež považuje za nejdůležitější a další specifika týkající se přechodu do dospělosti.

3.3 Výzkumná metoda

Vzhledem k tématu práce jsem použila kvantitativní druh výzkumu, který se skládal ze dvou částí. Za hlavní výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník, jenž byl vytvořen na základě dotazníku obsahujícího jednu otevřenou otázku, který byl určen dvaceti dospělým lidem ve věku od 25 do 50 let. Nejprve jsem díky nim zjistila, co považují za znaky dospělosti, a prostřednictvím těchto odpovědí jsem vytvořila druhý dotazník určený mládeži,

který se skládal převážně ze škálových otázek, doplněných dvěma otázkami polootevřenými a třemi otázkami identifikačními.

Při realizaci první části výzkumu jsem byla v bezprostředním kontaktu s respondenty, což mělo samozřejmě svoje výhody. Respondenti měli na papír zaznamenat pět momentů, které považovali za znaky dospělosti. V případě nejasností měli možnost se mě na cokoliv dotázat a po dopsání jsme spolu jednotlivé odpovědi rozebrali, popřípadě jsem jim dávala doplňující dotazy. Původní myšlenka byl rozhovor, ale nakonec jsem zvolila tuto metodu, jelikož jsem potřebovala minimálně dvacet respondentů, aby odpovědi měli vypovídající hodnotu. Nejčastěji frekventované odpovědi jsem pak použila při tvorbě dotazníků. Ukázku dotazníku předkládám v příloze (viz. Příloha I).

Hlavní výzkumná část spočívala v tvorbě dotazníků a jejich distribuci na jazykové škole, kde se pohybují studenti průměrně ve věku od 18 do 23 let. Dotazník se skládá z 18 otázek (viz. Příloha II). První tři otázky zjišťují všeobecné informace o respondentovi, zatímco následující otázky se už věnují zkoumané problematice. Čtvrtá a poslední otázka jsou polootevřené a pátá až sedmnáctá patří mezi otázky škálové, jež Chráska (2007) charakterizuje jako **Likertovy škály**. U těchto škál se prezentuje nějaké tvrzení a respondent má za úkol na hodnotící škále vyjádřit stupeň svého souhlasu, či nesouhlasu. Dotazník je celkově zaměřen na zjištění znaků dospělosti z pohledu mládeže, která se právě nachází ve fázi přechodu do dospělosti a tudíž je podle mého názoru nejlepším posuzovatelem daného problému.

3.4 Výzkumný vzorek

Jelikož se můj výzkum skládal ze dvou částí, musela jsem také zvolit dva odlišné výzkumné vzorky.

K výběru prvního výzkumného vzorku jsem dospěla záměrně, jelikož se jednalo o dvacet dospělých lidí ve věku od 25 do 50 let, kteří už jsou zaměstnaní, bydlí ve vlastní domácnosti, popřípadě mají vlastní rodinu. Jednalo se tedy o 13 žen, což je 65% a 7 mužů, tvořících 35%.

V druhé části jsem záměrně vybrala studenty z jazykové školy Lingua ve Zlíně, kteří se nachází ve věkovém rozmezí od 18 do 23 let. Považovala jsem je za nejlepší kandidáty při realizaci mého výzkumu, jelikož už sami dosáhli některých mezníků na cestě

k dospělosti, jako je, u většiny z nich, ukončené středoškolské vzdělání, dovršení osmnácti let atd. Výzkumný vzorek se skládal celkově z 97 respondentů – 61 žen, což je 63% a 36 mužů, tedy 37%.

4 VYHODNOCENÍ A PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Výzkum jsem realizovala v dubnu 2009. Hlavnímu dotazníkovému šetření předcházel dotazník s jednou otevřenou otázkou, jehož nejčastěji opakované odpovědi se objevují v následujícím dotazníku v podobě škálových otázek. Proto tedy u první části výzkumu vyhodnotím pouze četnost jednotlivých odpovědí.

Hlavní dotazníková data jsem rozdávala respondentům osobně, tudíž i návratnost byla vysoká, vrátilo se mi kolem 80% vyplněných dotazníků. Vesměs jsem se setkala s kladnými reakcemi, pouze několik respondentů nevyplnilo polootevřené otázky.

Z nashromážděných dat jsem vypočítala absolutní a relativní četnost. Kdy jsem pro třídění dat použila tzv. „čárkovací metodu.“ Vypsala jsem si možnosti odpovědí u jednotlivých otázek a pomocí čárek jsem zaznamenávala jejich četnost. Výsledky jsem zapsala do tabulek, ve kterých jsou uvedeny absolutní a relativní četnosti. Ke každé otázce uvádím také grafy pro lepší názornost.

Švec, Hrbáčková (2007, s. 48) uvádí, že „**relativní četnost** je podíl četnosti absolutní a celkové četnosti n . Lze ji také vyjádřit v procentech: získané relativní četnosti vynásobíme 100%.“

Absolutní četnost m je tedy počet výskytu daného jevu.

Relativní četnost je tedy vyjádřena vzorcem: $r = m/n$.

4.1 Vyhodnocení a grafické znázornění výsledků

4.1.1 Vyhodnocení první části výzkumu

Dotazovaní měli za úkol vypsát pět událostí, které podle nich charakterizují dospělost. V závěru mi své odpovědi ústně přesněji specifikovali, popřípadě jsem jim kladla doplňující otázky. Uvádím zde získané odpovědi seřazené od nejvíce frekventovaných po nejméně frekventované, jejich počet výskytů a relativní četnost vyjádřenou v procentech. Do dotazníku v následujícím výzkumu jsem zahrнула odpovědi od počtu výskytů 15 – 5.

	Odpověď	Počet výskytů	%
1.	Osamostatnění se od rodičů.	15	75
2.	Založení rodiny a výchov dětí.	12	60
3.	Zodpovědnost za své činy.	12	60
4.	Finanční nezávislost.	10	50
5.	Nástup do zaměstnání.	10	50
6.	Ukončené vzdělání – maturita.	9	45
7.	Samostatnost v rozhodování.	9	45
9.	Schopnost poradit si při řešení problémů.	8	40
10.	Vážný partnerský vztah završený svatbou.	7	35
11.	Přemýšlení o budoucnosti.	7	35
12.	Sexuální zkušenosti.	6	30
13.	Umění komunikace s lidmi ve společnosti.	6	30

14.	Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou.	5	25
15.	Vlastní zázemí.	2	10
16.	Vyzrálé názory.	1	5
17.	Schopnost zvládat neúspěch.	1	5

Tab. 1. Seznam odpovědí

4.1.2 Shrnutí výsledků

Na základě tohoto dotazníku jsem získala sedmnáct různých odpovědí. Do druhé části výzkumu jsem zahrнула pouze patnáct z nich, u nichž se vyskytla četnost odpovědí od 5 do 15. Zbývající tři měly velmi slabou četnost, tedy *Vlastní zázemí* se objevilo pouze dvakrát a *Vyzrálé názory* a *Schopnost zvládat neúspěch* jen jednou. Výrazně převyšovala odpověď *Osamostatnění se od rodičů* s počtem výskytů patnáct, tedy 75%, dále dvanáct respondentů se shodlo v odpovědi *Založení rodiny a výchově dětí* a v *Zodpovědnosti za své činy*, jež tvořily 60%. Zbývající odpovědi, které byly zařazeny do hlavního dotazníku, byly zastoupeny od 25 – 50% počtu výskytů.

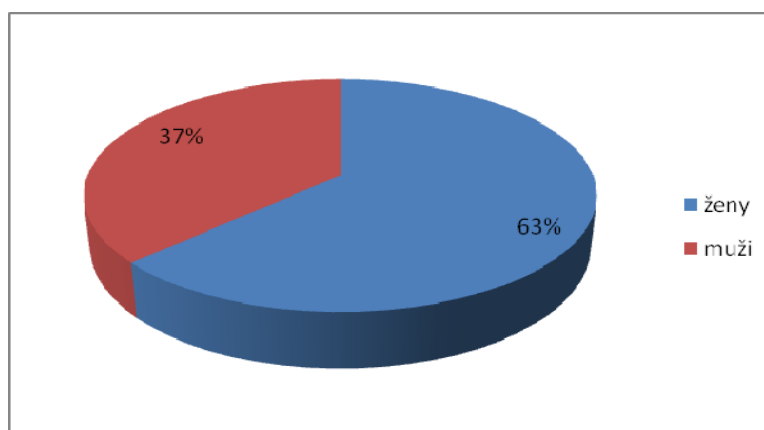
4.1.3 Vyhodnocení hlavního výzkumu

Otázka 1: Pohlaví

V první otázce jsem zjišťovala kolik je ve výzkumném souboru mužů a žen. Jak ukazuje obrázek 1, ve výzkumném vzorku byla výrazná převaha žen (63%), zatímco muži tvořili pouze 37%. Z toho důvodu jsem v následujícím vyhodnocování pracovala s mládeží jako s celkem a nedělila ji podle pohlaví, navíc se výrazné odlišnosti v odpovědích nevy-skytly.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
ženy	61	63
muži	36	37

Tab. 2. Pohlaví respondentů

Obr. 1. Pohlaví respondentů

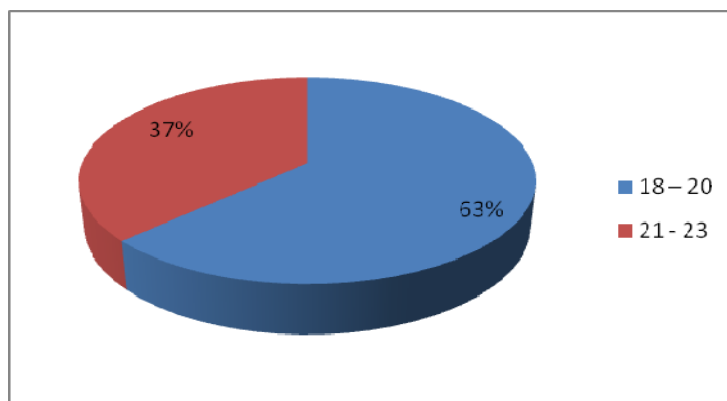

Otázka 2: Věk respondentů

Druhá otázka se týkala věku respondentů. Měla jsem stanovené rozmezí od 18 do 23 let, jelikož v tomto věku se jedinec ještě nachází v období adolescence. Pro lepší znázornění jsem vytvořila dvě skupiny, a to od 18 – 20 let a 21 – 23 let. Ve výzkumném souboru jednoznačně převažovala první skupina od 18 do 20 let, jež tvořila 63%, kdežto druhá skupina tvořila zbývajících 37%.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
18 – 20	61	63
21 - 23	36	37

Tab. 3. Věk respondentů

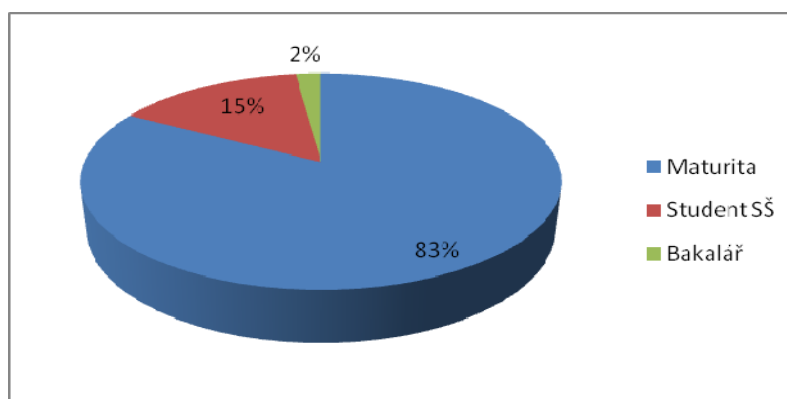
Obr. 2. Věk respondentů

Otázka 3: Dovršené vzdělání a na jaké škole

Cílem třetí otázky bylo zjistit dovršené vzdělání, i když jsem předpokládala, že většina bude mít ukončené středoškolské nebo učňovské vzdělání, ale objevilo se i několik studentů SŠ a několik málo respondentů s ukončením bakalářského studia. Jednoznačně převažovala maturita, kterou tvořilo 83%, studenti SŠ byli zastoupeni 15% a bakaláři obsadili zbylá 2%. Mnozí respondenti neuvěděli druh školy, nejvíce se však objevovaly průmyslové střední školy, obchodní akademie, gymnázia atd.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
Maturita	75	83
Student SŠ	15	15
Bakalář	7	2

Tab. 4. Vzdělání respondentů

Obr. 3. Vzdělání respondentů

Otázka 4: Myslíte si, že 18 let je vhodná věková hranice legalizující dospělost?

Prostřednictvím této otázky jsem se snažila zjistit osobní názor adolescentů, zda souhlasí, či nesouhlasí s touto zákonem stanovenou hranicí dospělosti. Z výzkumného souboru souhlasilo 62% respondentů a 38% odpovědělo záporně. Každý měl za úkol zdůvodnit proč danou odpověď zvolil. Bohužel někteří respondenti tento požadavek nesplnili. Na základě nejčastěji frekventovaných odpovědí jsem vytvořila čtyři kategorie, zvlášť pro odpověď ano a pro odpověď ne.

Odpověď ANO:

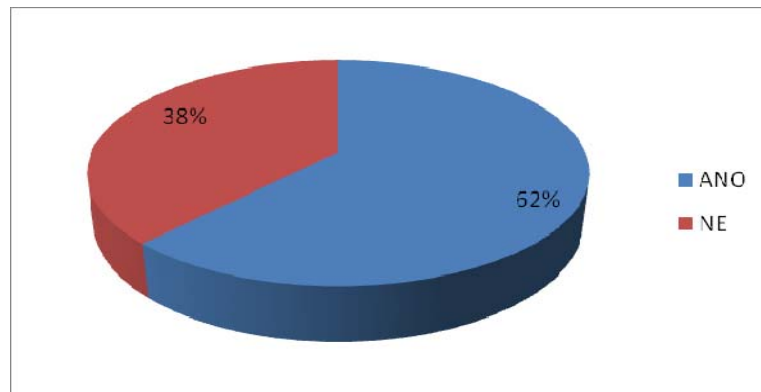
- Dostatečná vyzrálost
- Optimální hranice
- Uvědomění si zodpovědnosti
- Samostatnost

Odpověď NE:

- Nevyzrálost
- Individualita vývoje
- Nedostatek zkušeností
- Nevyhovující chování

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
ANO	60	62
NE	37	38

Tab. 5. Názory respondentů na zákonnou hranici dospělosti

Obr. 4. Názory respondentů na zákonnou hranici dospělosti

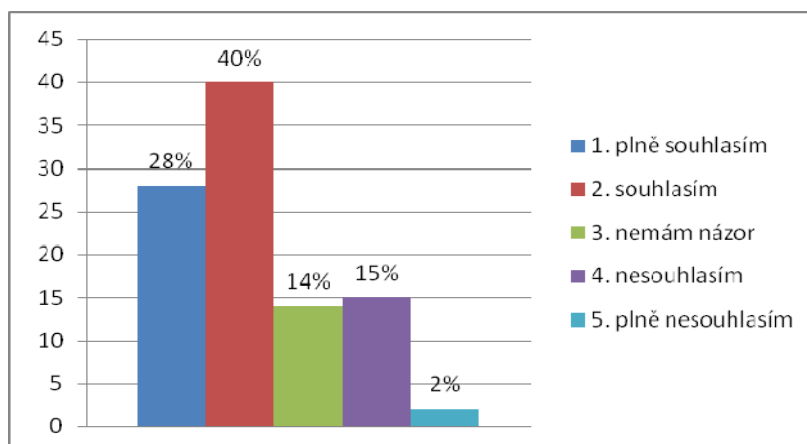
Následující otázky jsou položeny ve formě výroků, jedná se o Likertovy škály. Charakterizují jednotlivé znaky dospělosti a respondenti měli posoudit, do jaké míry s nimi souhlasí. K těmto znakům jsem dospěla v první části výzkumného šetření.

Otázka 5: Finanční nezávislost.

Převážná většina respondentů souhlasila s tím, že finanční nezávislost patří mezi znaky dospělosti a to 28% z nich plně souhlasilo a 40% pouze souhlasilo, což je dohromady 68% z celkového počtu respondentů. 14% dotazovaných si neutvořilo názor a pouze 15% nesouhlasilo a jen 2% plně nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	27	28
2. souhlasím	39	40
3. nemám názor	14	14
4. nesouhlasím	15	15
5. plně nesouhlasím	2	2

Tab. 6. Finanční nezávislost

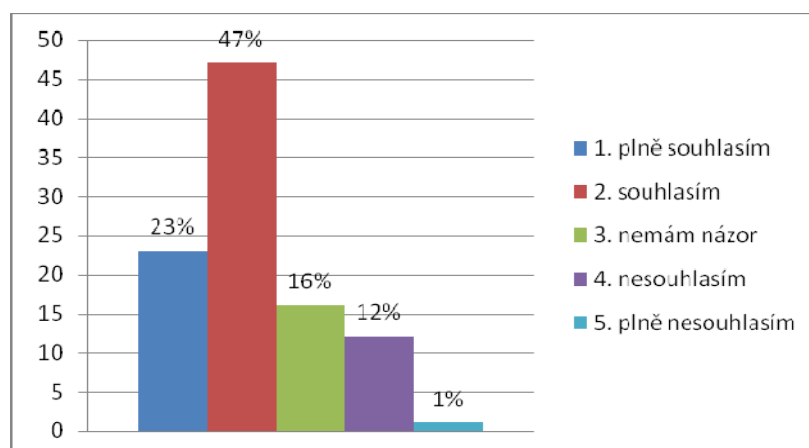
Obr. 5. Finanční nezávislost

Otázka 6: Osamostatnění se od rodičů.

U tohoto znaku dospělosti opět jednoznačně převažoval souhlas, 47% respondentů souhlasilo a 23% plně souhlasilo, tedy celkově souhlasilo **70%** dotazovaných. Respondenti, kteří si neutvořili názor, zaujímali 16%. S osamostatněním se od rodičů nesouhlasilo 12%, a pouze 1% všech dotazovaných plně nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	22	23
2. souhlasím	46	47
3. nemám názor	16	16
4. nesouhlasím	12	12
5. plně nesouhlasím	1	1

Tab. 7. Osamostatnění se od rodičů.

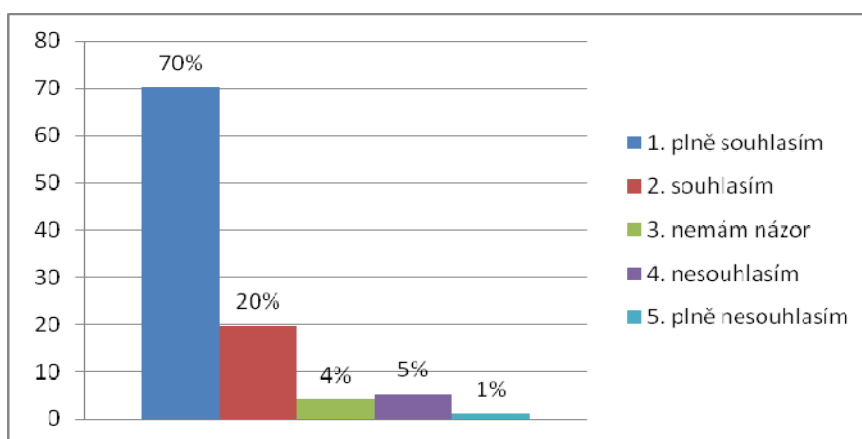
Obr. 6. Osamostatnění se od rodičů.

Otázka 7: Zodpovědnost člověka za své činy.

Zodpovědnost člověka za své činy je očividně považována za znak dospělosti. 70 % z výzkumného vzorku s tímto výrokem plně souhlasilo a 20% souhlasilo, tedy **90%** tvoří kladné odpovědi. Pouze 4% dotazovaných si neutvořilo názor a jen 6% s tímto znakem dospělosti nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	68	70
2. souhlasím	19	20
3. nemám názor	4	4
4. nesouhlasím	5	5
5. plně nesouhlasím	1	1

Tab. 8. Zodpovědnost za své činy

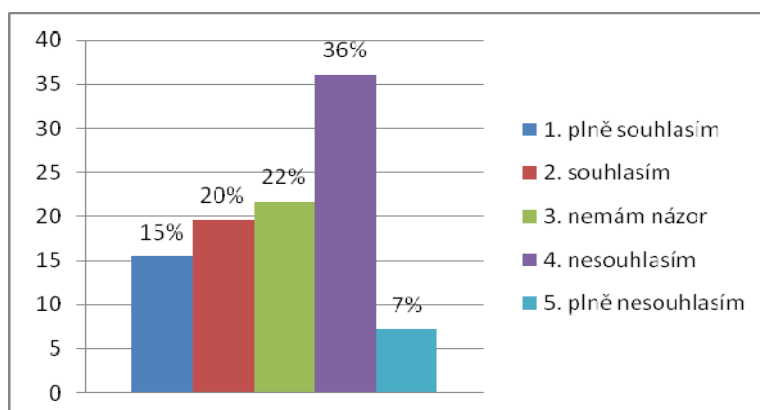
Obr. 7. Zodpovědnost za své činy

Otázka 8: Ukončené vzdělání, jako je maturita nebo výuční list.

Se znakem dospělosti ukončené středoškolské, či učňovské vzdělání tentokrát více dotazovaných nesouhlasilo. Nesouhlas tvořilo 36% a plně nesouhlasilo 7%, dohromady negativně odpovědělo 43% respondentů. Pouze 15% dotazovaných plně souhlasilo s tímto znakem dospělosti a 20% souhlasilo, to je **35%** kladných odpovědí. Poměrně hodně, tedy 22% dotazovaných si neutvořilo názor na tuto otázku.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	15	15
2. souhlasím	19	20
3. nemám názor	21	22
4. nesouhlasím	35	36
5. plně nesouhlasím	7	7

Tab. 9. Maturita nebo výuční list

Obr. 8. Maturita nebo výuční list

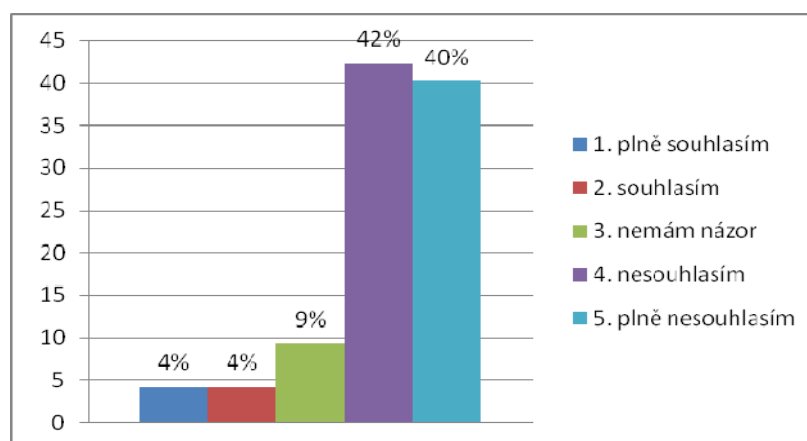

Otázka 9: Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou.

U tohoto znaku dospělosti jednoznačně převažuje nesouhlas, a to 42% nesouhlasí a 40% plně nesouhlasí, což je dohromady 82% záporných odpovědí z celkového výzkumného vzorku. 9% respondentů si neutvořilo názor a pouze 4% plně souhlasila a 4% souhlasila, tedy jen 8% dotazovaných odpovědělo kladně.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	4	4
2. souhlasím	4	4
3. nemám názor	9	9
4. nesouhlasím	41	42
5. plně nesouhlasím	39	40

Tab. 10. Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou

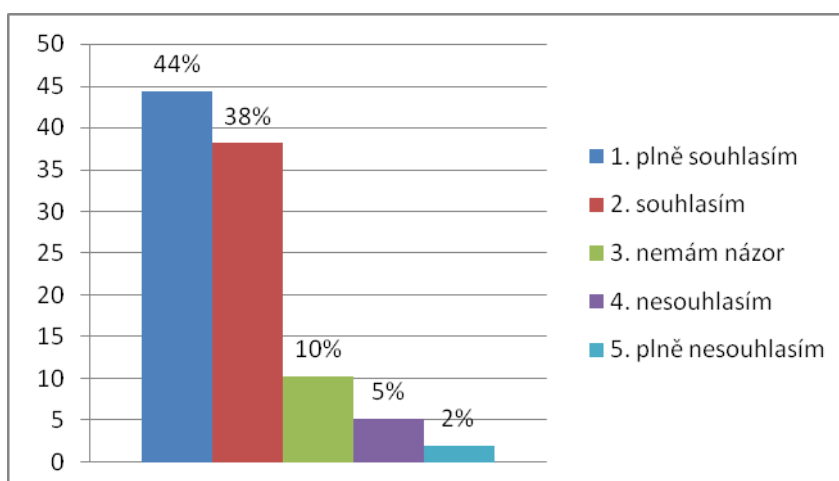
Obr. 9. Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou

Otázka 10: Samostatnost v rozhodování.

Na rozdíl od předchozí otázky s tímto znakem dospělosti většina souhlasila, a to 44% respondentů plně souhlasilo a 38% souhlasilo, tedy kladně odpovědělo **82%** všech dotazovaných. Názor si neutvořilo 10 % a záporně odpovědělo dohromady 7% respondentů, s nichž 5% nesouhlasilo a zbývající 2% plně nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	43	44
2. souhlasím	37	38
3. nemám názor	10	10
4. nesouhlasím	5	5
5. plně nesouhlasím	2	2

Tab. 11. Samostatnost v rozhodování

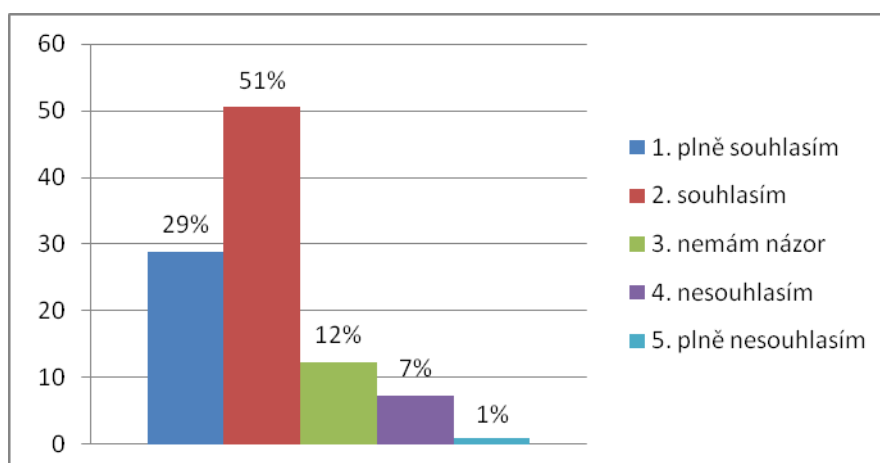
Obr. 10. Samostatnost v rozhodování

Otázka 11: Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací.

U tohoto znaku dospělosti opět jednoznačně převažuje souhlas. Celkově **80%** respondentů odpovědělo kladně, z nichž 51% souhlasilo a 29% plně souhlasilo. Respondenty, kteří si neutvořili názor, tvořilo 12% a pouze 8% dotazovaných odpovědělo záporně, z nichž pouze 1% plně nesouhlasilo a 7% nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	28	29
2. souhlasím	49	51
3. nemám názor	12	12
4. nesouhlasím	7	7
5. plně nesouhlasím	1	1

Tab. 12. Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací

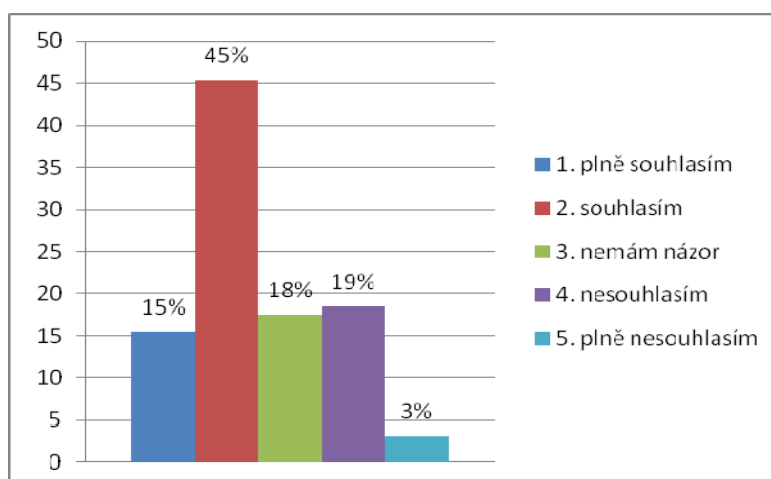
Obr. 11. Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací

Otázka 12: Nástup do zaměstnání.

Na tuto otázku odpovědělo **60%** výzkumného souboru kladně, z něhož 45% souhlasilo a 15% plně souhlasilo. Tentokrát respondenti, kteří si neutvořili názor, tvořili 18%. Celkově se vyskytlo 22% záporných odpovědí, z nichž 19% respondentů nesouhlasilo a pouze 3% odpovědělo, plně nesouhlasím.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	15	15
2. souhlasím	44	45
3. nemám názor	17	18
4. nesouhlasím	18	19
5. plně nesouhlasím	3	3

Tab. 13. Nástup do zaměstnání

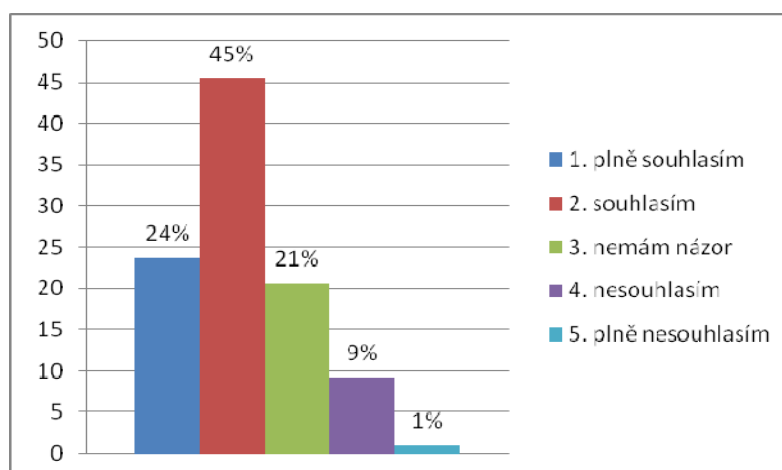
Obr. 12. Nástup do zaměstnání

Otázka 13: Přemýšlení o vlastní budoucnosti.

Se znakem dospělosti přemýšlení o vlastní budoucnosti souhlasí 45% respondentů a 24% jich plně souhlasí, což je dohromady **69%** kladných odpovědí. Poměrně hodně dotazovaných si neutvořilo vlastní názor, a to je 21%. Pouze 10% respondentů odpovědělo záporně, z nichž 9% nesouhlasilo a jen 1% plně nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	23	24
2. souhlasím	44	45
3. nemám názor	20	21
4. nesouhlasím	9	9
5. plně nesouhlasím	1	1

Tab. 14. Přemýšlení o vlastní budoucnosti

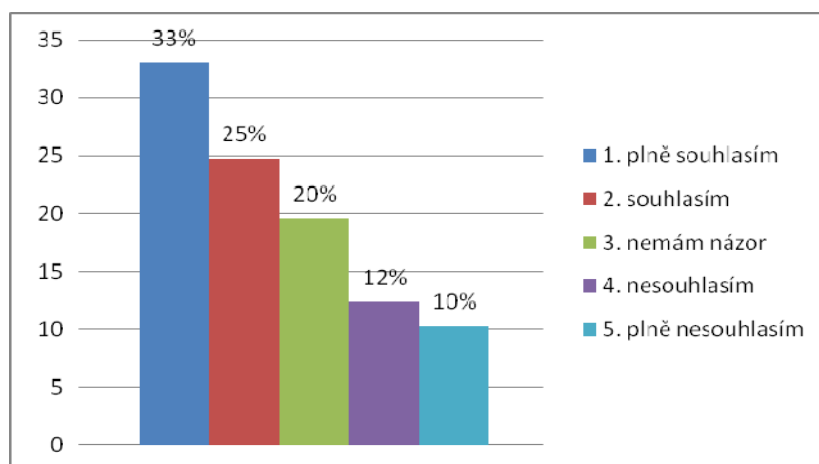
Obr. 13. Přemýšlení o vlastní budoucnosti

Otázka 14: Založení rodiny a výchova dětí.

U tohoto znaku dospělosti opět převažují kladné odpovědi. 33% dotazovaných plně souhlasilo a 25% souhlasilo, což je dohromady **58%** kladných odpovědí. U této otázky se vyskytl velký počet respondentů, jež neměli vlastní názor, zaujímali 20%. Respondenti, jež odpověděli záporně, tvořili dohromady 22%, a to 12% z nich nesouhlasilo a 10% plně nesouhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	32	33
2. souhlasím	24	25
3. nemám názor	19	20
4. nesouhlasím	12	12
5. plně nesouhlasím	10	10

Tab. 15. Založení rodiny a výchova dětí

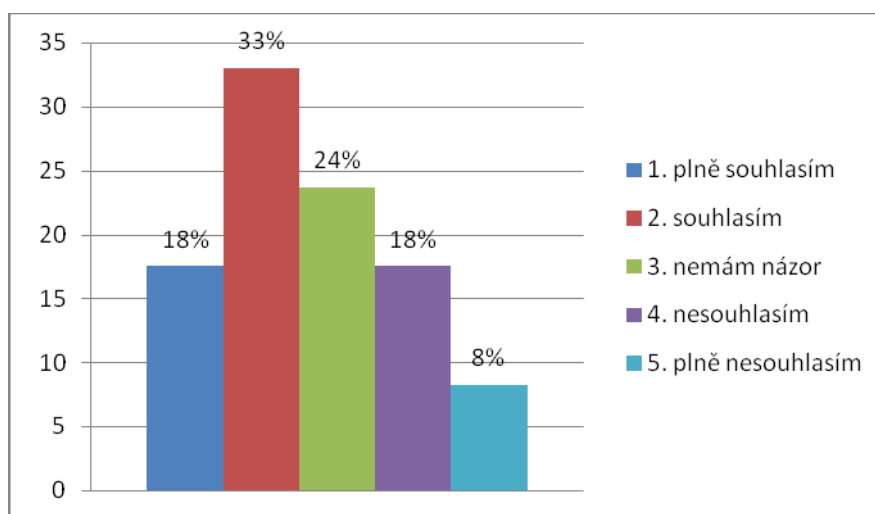
Obr. 14. Založení rodiny a výchova dětí

Otázka 15: Vážný partnerský vztah završený svatbou.

Opět převažovaly kladné odpovědi nad zápornými. Celkem se jich vyskytlo **51%**, z nichž 33% respondentů souhlasilo a 18% plně souhlasilo. Bohužel 24% dotazovaných si na tento znak dospělosti neutvořilo názor. Nesouhlasilo 18% a plně nesouhlasilo 8% dotazovaných, což je dohromady 26% záporných odpovědí.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	17	18
2. souhlasím	32	33
3. nemám názor	23	24
4. nesouhlasím	17	18
5. plně nesouhlasím	8	8

Tab. 16. Vážný partnerský vztah završený svatbou

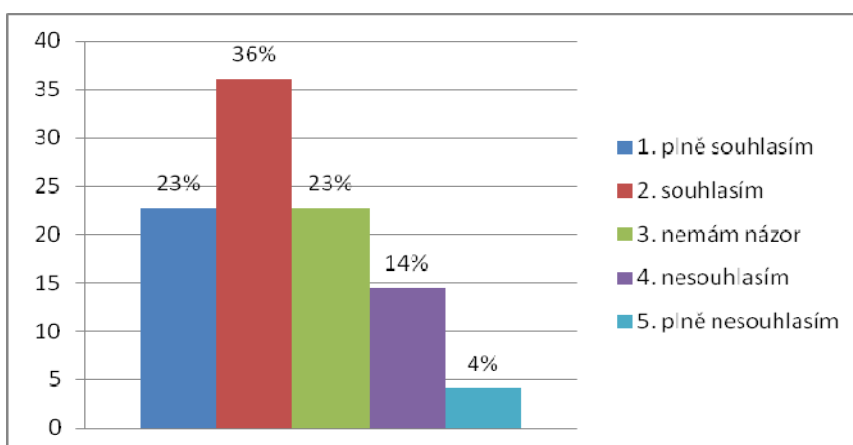
Obr. 15. Vážný partnerský vztah završený svatbou

Otázka 16: Umění jednání s lidmi ve společnosti.

S tímto znakem dospělosti souhlasilo 36% a plně souhlasilo 23% dotazovaných, což dohromady tvoří **59%**. Opět si mnoho respondentů neutvořilo názor, a to 23%. Respondenti, kteří nesouhlasili, tvořili 14% a plně nesouhlasili 4%, tedy dohromady záporně odpovědělo 18% respondentů.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	22	23
2. souhlasím	35	36
3. nemám názor	22	23
4. nesouhlasím	14	14
5. plně nesouhlasím	4	4

Tab. 17. Umění jednání s lidmi ve společnosti

Obr. 16. Umění jednání s lidmi ve společnosti

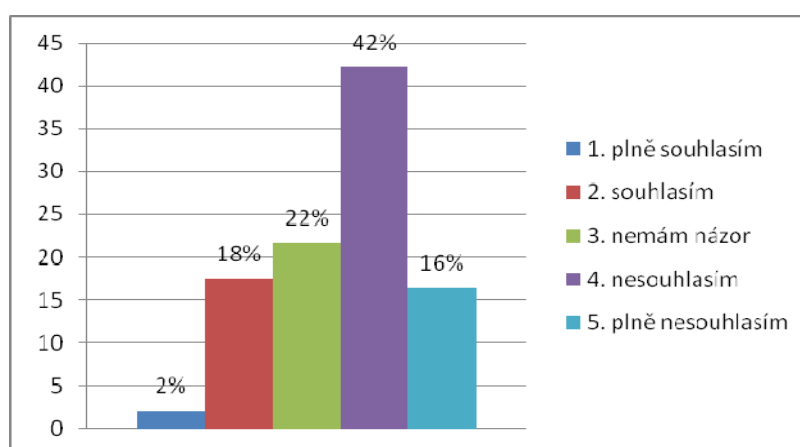

Otázka 17: Sexuální zkušenosti.

U této otázky jednoznačně převažují záporné odpovědi, jež dohromady tvoří 58%, a to 42% respondentů nesouhlasilo a 16% plně nesouhlasilo. 22% výzkumného souboru si neutvořilo vlastní názor. Dohromady kladně odpovědělo pouze **20%** dotazovaných, z nichž 18% souhlasilo a 2% plně souhlasilo.

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
1. plně souhlasím	2	2
2. souhlasím	17	18
3. nemám názor	21	22
4. nesouhlasím	41	42
5. plně nesouhlasím	16	16

Tab. 18. Sexuální zkušenosti

Obr. 17. Sexuální zkušenosti

Otázka 18: Můžete o sobě říci, opomeneme-li Váš věk, že jste skutečně dospělí?

Tato otázka už nepatří mezi Likertovy škály. Jedná se o otázku polootevřenou. Pomocí této otázky jsem chtěla zjistit, jestli se adolescenti cítí dospělí, i když už dovršili osmnácti let. Ve výzkumném souboru tentokrát převažoval nesouhlas, tedy 56% respondentů se necítí ještě dospělými a zbývajících 44% se za dospělé považuje. Respondent má opět po zvolení jedné z odpovědí objasnit proč tak učinil. Jak jsem již zmiňovala u čtvrté otázky, i zde někteří dotazovaní svůj komentář vynechali. Na základě nejčastěji frekventovaných odpovědí jsem opět vytvořila 4 kategorie zvláště pro odpověď ano a ne.

Odpověď ANO:

Osobní pocit dospělosti

Finanční nezávislost

Zodpovědnost

Samostatnost

Odpověď NE:

Pocit dítěte

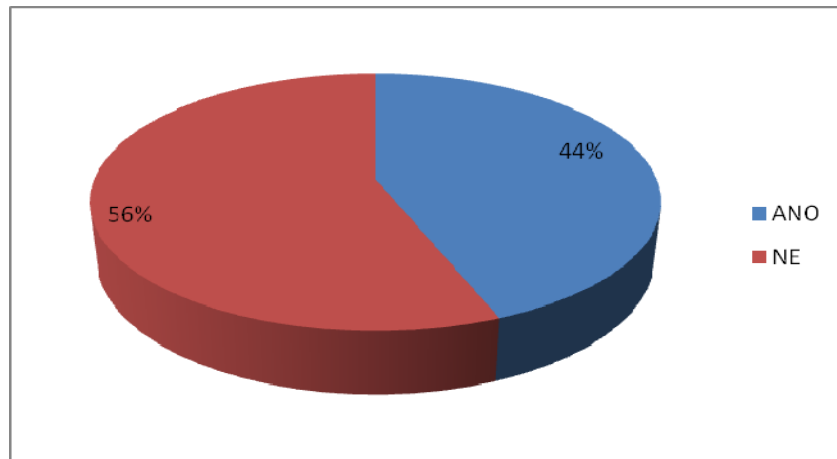
Neschopnost zcela se osamostatnit

Finanční závislost na rodičích

Potřeba rad rodičů

	Absolutní četnost	Relativní četnost v %
ANO	43	44
NE	54	56

Tab. 19. Osobní pocit dospělosti

Obr. 18. Osobní pocit dospělosti

5 SHRNUTÍ

Ve výzkumném souboru výrazně převažovaly ženy, jež tvořilo 63%, zatímco muži zastoupili pouze 37%. Jelikož se odpovědi výrazně nelišili v závislosti na pohlaví, pracovala jsem s výzkumným vzorkem jako celkem. Všichni dotazovaní již dovršili osmnáct let, tudíž byli právně dospělí, pohybovali ve věku od 18 do 23 let, z toho důvodu dosažené vzdělání jasně převyšovala maturita, tedy 83%, zbývajících 17% zastoupili studenti SŠ a baka-láři. S osmnáctiletou hranicí určující zákonnou dospělost souhlasilo 62% dotazovaných a pouze 38% nesouhlasilo. Předpokládala jsem, že se setkám s vyšším počtem nesouhlasu. Ale na druhou stranu, poslední otázka jasně vypovídá o tom, že osmnáct let není dostačující hranice pro dosažení psychosociální dospělosti, jelikož 56% dotazovaných se ve svém věku necítí být ještě dospělá a zbývajících 44% se tak již cítí.

Z hlavního výzkumu také vyplynulo, které znaky dospělosti respondenti považují za nejdůležitější. Pro lepší přehlednost jednotlivé znaky znázorním v tabulce seřazené podle důležitosti a pro lepší orientaci také uvádím relativní četnost vyjádřenou v procentech.

	Zvolené odpovědi	Relativní četnost vyjádřena v %
1.	Zodpovědnost člověka za své činy.	90
2.	Samostatnost v rozhodování.	82
3.	Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací.	80
4.	Osamostatnění se od rodičů.	70
5.	Přemýšlení o vlastní budoucnosti.	69
6.	Finanční nezávislost.	68
7.	Nástup do zaměstnání.	60
8.	Umění jednání s lidmi ve společnosti.	59
9.	Založení rodiny a výchova dětí.	58
10.	Vážný partnerský vztah završený svatbou.	51

11.	Ukončené vzdělání jako je maturita, nebo výuční list.	35
12.	Sexuální zkušenosti.	20
13	Zkušenost a alkoholem nebo cigaretou.	8

Tab. 20. Výsledek výzkumu

Na základě zjištěných údajů bych za znaky dospělosti považovala ty výroky, jež přesáhly nadpoloviční většinu odpovědí. Následující výroky tedy nezařazují mezi znaky dospělosti, jelikož dosáhly nízkého počtu výskytů, patří sem *Zkušenost s alkoholem, nebo cigaretou* (8%), dále *Sexuální zkušenosti* (20%) a nakonec *Ukončené vzdělání jako je maturita nebo výuční list* (35%). Trošku mě překvapilo, že většina současných adolescentů maturitu nepovažuje za znak dospělosti, jelikož ještě v nedávné době byla chápána jako „zkouška dospělosti.“ Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že dotazování považují za nejdůležitější znak dospělosti *Zodpovědnost člověka za své činy*, jelikož s touto odpovědí souhlasilo 90% dotazovaných. Pravděpodobně většina respondentů s tímto znakem souhlasila, protože zodpovědnost za své činy také souvisí s osmnáctiletou hranicí stanovenou státem. 82%ty byla zastoupena *Samostatnost v rozhodování* a 80% respondentů souhlasilo se znakem dospělosti *Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací*. Tyto dvě vlastnosti jsou určitě v životě dospělého člověka nezbytné. Velký počet výskytů odpovědí dosáhl výrok *Osamostatnění se od rodičů* (70%), *Přemýšlení o vlastní budoucnosti* (69%) a *Finanční nezávislost* (68%). Četnost zbývajících pěti znaků dospělosti se pohybovala od 51 po 60%, patří sem *Nástup do zaměstnání*, *Umění jednání s lidmi ve společnosti*, *Založení rodiny a výchova dětí* a nakonec *Vážný partnerský vztah završený svatbou*. Za nejdůležitější znaky dospělosti však považují prvních šest výroků znázorněných v tabulce, jejichž četnost byla nejvyšší.

Z výsledků, které výzkum přinesl, vyvozují, že dosažení osmnácti let není pro respondenty dostačujícím znakem dospělosti. Většina z dotazovaných adolescentů se v tomto věku necítí být ještě dospělá, z toho vyplývá, že psychosociálně dospíváme později, i když samozřejmě závisí na individualitě každého jedince. Přestože se nadpoloviční většina dotazovaných dospělá necítí, zákonem stanovenou hranici dospělosti schvaluje. Nic proti tomu-

to zjištění nenamítám, jelikož se domnívám, že většina respondentů byla ovlivněna dlouhou tradicí, která v naší společnosti přetrvává a dodnes nějakým způsobem funguje a tou je, že občan nabývá právní dospělosti (zletilosti) dovršením osmnácti let. V tabulce jsem uvedla důležité momenty, které podle zjištěných údajů charakterizují psychosociální dospělost.

ZÁVĚR

Každý člověk na své životní cestě prochází několika životními stádii. Jednotlivá stádia mají svůj význam, své typické znaky, člověk se v každém z nich setkává s různými problémy, překonává životní překážky a prožívá nové životní situace. Moje práce byla zaměřena na vývojovou etapu dospívání, konkrétně na adolescenci.

Dospívání je etapa lidského života, která se nachází mezi dětstvím a dospělostí a prakticky je považována za období přechodu do dospělosti. V naší společnosti se člověk stává právně dospělým v osmnácti letech, ale psychosociálně do tohoto stádia dospěje mnohem později. V minulosti, nebo dokonce i u současných přírodních národů existují rituály, které jasně oddělují dětství od dospělosti. Ukončením jedné etapy, nastává etapa druhá a zpět už není návratu, člověk získává nový status a život se mu od základu mění. Jak je tomu však dnes, v naší společnosti? Veškeré rituály vymizely, nebo ztratily svou hodnotu a subjektivní pocit dětství se neustále posouvá do pozdějšího věku. Proto je současná doba i pro mnohé jednodušší, jelikož dříve neexistovala možnost si jakýmkoliv způsobem dětství prodloužit, zatímco dnes je to běžná záležitost. Rituály byly sice nahrazeny mezníky, které nás krůček po krůčku doprovází na cestě k dospělosti, ale jasná hranice, kdy se člověk stává dospělý i psychosociálně, neexistuje.

Ve své práci jsem chtěla poukázat především na to, že osmnáctiletá hranice stanovující právní dospělost se nesmí ztotožňovat s dospělostí psychosociální. Jedním s mých hlavních záměrů bylo uvést charakteristické znaky psychosociální dospělosti. Znaky, které se mi však podařilo zjistit a seřadit podle důležitosti většina respondentů nesplňuje, jelikož se za dospělé ještě nepovažuje, což také potvrzuje mou prvotní domněnku, že právní dospělost není totožná s dospělostí psychosociální. Myslím si, že výzkum poukázal na další oblasti, které by bylo vhodné podrobněji zkoumat a popisovat. Současní adolescenti se naprosto liší od předešlých generací, mají odlišné možnosti, fyzicky dospívají mnohem dříve atd. Navrhovala bych věnovat více pozornosti této komplikované etapě života, tedy najít si k ní cestu, snažit se jí více porozumět, jelikož čím více se jí budeme věnovat, tím lépe ji můžeme pochopit a leccos se od ní přiučit.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-44-6.
- [2] GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-85605-28-7.
- [3] GENNEP, CH. *Přechodové rituály*. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-7106-178-6.
- [4] CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: GRADA Publishing a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [5] MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
- [6] MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.
- [7] MELGOSA, J. *Žít naplno*. Praha: Advent-Orion s.r.o., 2000. ISBN 80-7172-300-2.
- [8] MIRCEA, E. *Iniciace, rituály, tajné společnosti. Mystická zrození*. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-722-6901-1.
- [9] PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1967. ISBN 14-204-83.
- [10] ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Praha: Panorama, 1989. ISBN 80-7038-078-0.
- [11] ŠVEC, V., HRBÁČKOVÁ, K. *Průvodce metodologií pedagogického výzkumu*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. ISBN 978-7318-547-3.
- [12] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-0956-0.
- [13] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1318-5.
- [14] ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. České Budějovice: JU ZF České Budějovice, 1998. ISBN 80-7040-306-3.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1. Pohlaví respondentů	40
Obr. 2. Věk respondentů	41
Obr. 3. Vzdělání respondentů	42
Obr. 4. Názory respondentů na zákonnou hranici dospělosti	44
Obr. 5. Finanční nezávislost	45
Obr. 6. Osamostatnění se od rodičů	46
Obr. 7. Zodpovědnost za své činy	47
Obr. 8. Maturita nebo výuční list	48
Obr. 9. Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou	49
Obr. 10. Samostatnost v rozhodování	50
Obr. 11. Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací	51
Obr. 12. Nástup do zaměstnání	52
Obr. 13. Přemýšlení o vlastní budoucnosti	53
Obr. 14. Založení rodiny a výchova dětí	54
Obr. 15. Vážný partnerský vztah završený svatbou	55
Obr. 16. Umění jednání s lidmi ve společnosti	56
Obr. 17. Sexuální zkušenosti	57
Obr. 18. Osobní pocit dospělosti	59

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Seznam odpovědí.....	39
Tab. 2. Pohlaví respondentů	40
Tab. 3. Věk respondentů	41
Tab. 4. Vzdělání respondentů	42
Tab. 5. Názory respondentů na zákonnou hranici dospělosti	43
Tab. 6. Finanční nezávislost	45
Tab. 7. Osamostatnění se od rodičů.....	46
Tab. 8. Zodpovědnost za své činy.....	47
Tab. 9. Maturita nebo výuční list.....	48
Tab. 10. Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou.....	49
Tab. 11. Samostatnost v rozhodování.....	50
Tab. 12. Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací	51
Tab. 13. Nástup do zaměstnání	52
Tab. 14. Přemýšlení o vlastní budoucnosti	53
Tab. 15. Založení rodiny a výchova dětí	54
Tab. 16. Vážný partnerský vztah završený svatbou.....	55
Tab. 17. Umění jednání s lidmi ve společnosti.....	56
Tab. 18. Sexuální zkušenosti	57
Tab. 19. Osobní pocit dospělosti	58
Tab. 20. Výsledek výzkumu	61

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha PI: Dotazník I.

Příloha PII: Dotazník II.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK I.

Milí respondenti, jsem studentka UTB ve Zlíně, oboru sociální pedagogika a tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění následující jednoduché otázky, která mi napomůže při tvorbě dotazníku, jež je součástí mé bakalářské práce. Jako téma jsem si zvolila Přechodové rituály do dospělosti a jejich význam v životě současné mládeže. Veškeré informace slouží ke studijním účelům a při manipulaci s nimi bude zachována anonymita.

Děkuji za Váš čas, který jste mi věnovali.

Pohlaví:

Věk:

Otázka: Kdy se podle Vás stává člověk dospělý?

(Napište alespoň pět znaků, momentů, událostí, jež charakterizují dospělost, a posléze mi ústně zdůvodníte, proč jste danou odpověď zvolili.)

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK II.

Vážení studenti, dovoluji si Vás požádat o vyplnění tohoto dotazníku, který slouží k získání údajů pro vypracování bakalářské práce na UTB ve Zlíně v oboru Sociální pedagogika, jež se zabývá tématem: Přechodové rituály do dospělosti a jejich význam v životě současné mládeže. Jak jistě víte, v naší společnosti je zákonem stanovená hranice dospělosti v 18-ti letech, ale určitě se mnou bude mnoho z Vás souhlasit, že se většina z nás v tomto věku dospělá necítí. Pomozte mi tedy, prosím, odhalit, co charakterizuje skutečnou, neboli tu psychickou dospělost.

Veškeré informace slouží ke studijním účelům a při manipulaci s nimi bude zachována anonymita.

- 1) **Pohlaví:** Muž   Žena
- 2) **Věk:**
- 3) **Dovršené vzdělání a na jaké škole:**

- 4) **Myslíte si, že 18 let je vhodná věková hranice legalizující dospělost?**
  - a) Ano
  - b) Ne

Zdůvodněte proč:

Do jaké míry považujete následující výroky za znaky dospělosti? Vybírejte z těchto odpovědí a zvolenou odpověď zakroužkujte jednotlivě u každého výroku.

1 plně souhlasím	2 souhlasím	3 nemám názor	4 nesouhlasím	5 plně nesouhlasím
---------------------	----------------	------------------	------------------	-----------------------

5) Finanční nezávislost.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
6) Osamostatnění se od rodičů.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
7) Zodpovědnost člověka za své činy.	1 – 2 – 3 – 4 – 5
8) Ukončené vzdělání, jako je maturita nebo výuční list.	1 – 2 – 3 – 4 – 5

9) Zkušenost s alkoholem nebo cigaretou.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
10) Samostatnost v rozhodování.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
11) Schopnost poradit si při řešení problémů, nebo životních situací.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
12) Nástup do zaměstnání.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
13) Přemýšlení o vlastní budoucnosti.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
14) Založení rodiny a výchova dětí.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
15) Vážný partnerský vztah završený svatbou.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
16) Umění jednání s lidmi ve společnosti.	1 – 2 – 3 – 4 - 5
17) Sexuální zkušenosti.	1 – 2 – 3 – 4 - 5

18) Můžete o sobě říci, opomeneme-li Váš věk, že jste skutečně dospělí?

- a) Ano
- b) Ne

Zdůvodněte proč:

Děkuji za Váš čas, který jste mi věnovali a ochotu spolupracovat. Přeji pěkný zbytek dne!☺

Studentka UTB Vendula Přikrylová